

Ushqyr oila! Bikkе samǵa! Álemdi sharla!

Farabi

№07
ШІЛДЕ
2024

shákirti

@farabishakirti.kz
f @farabishakirti.kz
i @farabishakirti.kz

МЕКТЕП МҰҒАЛІМДЕРІНЕ, ОҚУШЫЛАРҒА, ОРТА ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫ
ОҚЫТУШЫЛАРЫ МЕН БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНА, САЛА МАМАНДАРЫНА, АРДАҒЕРЛЕРГЕ,
АТА-АНАҒА АРНАЛҒАН РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ТАНЫМДЫҚ ЖУРНАЛ

ТОҚАЕВ Қасым-Жомарт Кемелұлы, Қазақстан Республикасының Президенті:

«Қазақтың тілі – қазақтың жаны! Халқымыздың тарихы да, тағдыры да – тілінде. Мәдениеті мен әдебиеті де, ділі мен діні де – тілінде. В.Радлов айтқандай, қазақ тілі – ең таза әрі бай тілдің бірі. Тіл өткен тарихпен ғана емес, бүгін мен болашақты байланыстыратын құрал.

Меніңше, тілдің тұғыры да, тағдыры да бесіктен, отбасынан басталады. Отбасында ана тілінде сөйлеп өскен бүлдіршіннің тілге деген ықыласы терең, құрметі биік болады».

(Мемлекет басшысының
«Егемен Қазақстан» газетіне берген сұхбатынан.
02 Сәуір, 2019 жыл, Egemen Qazaqstan)

«Тіліміздің қолдану аясын кеңейте түсу мемлекеттік саясаттың басты бағыты болып қала береді. Бұл – біз үшін мызғымас ұстаным. Елімізде қазақ тіліне деген сұраныс жыл өткен сайын артып келеді. Қазақ тілі бизнестің, ғылым мен техниканың тіліне айнала бастады. Бұл үрдісті одан әрі дамытудың ең тиімді әрі төте жолы – ағартушылық».

(Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың
Ұлттық құрылтайдың «Адал адам – Адал еңбек – Адал табыс»
атты үшінші отырысында сөйлеген сөзінен:
2024 жылғы 15 наурыз).
Akorda.kz

Мектеп мұғалімдеріне, оқушыларға, орта және жоғары оқу орындары оқытушылары мен білім алушыларына,
сала мамандарына, ардагерлерге, ата-анаға арналған Республикалық танымдық журнал

№07 (59) шілде 2024

Журнал 2019 жылдың наурыз айынан бастап,
айына 1 рет шығады (электронды нұсқа)

Шығарушы және меншік иесі
«MODERN MEDIA ALMATY» ЖШС

Директор-Бас редактор: **Жанастан КУЧУКОВА**
Тілшілер: **Жұлдыз ӘБІЛ,**
Тамила ИБРАГИМОВА
Безендіруші-дизайнер: **Раушан БАҚЫТЖАНҚЫЗЫ**

Редакцияның мекенжайы: 040600, Алматы облысы,
Ұзынағаш, Тәуелсіздек, 81.
Тел.: +7 701 730 9312
E-mail: farabi_shakirti@mail.ru
ТАРАЛЫМЫ – 228 дана.

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі
"Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің
Ақпарат комитеті" республикалық мемлекеттік мекемесі

Мерзімді баспасөз басылымын, ақпарат агенттігін және желілік
басылымды қайта есепке қою туралы КҮӘЛІК № KZ28VPY00092839
Астана қ. Берілген күні: 17.05.2024 ж.

Атауы: Республикалық «Farabi shakirti» журналы.
Тілі: қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде басылады. Тақырыптық
бағыты: Мектеп мұғалімдері мен оқушыларға, орта және жоғары оқу
орындары оқытушылары мен білім алушыларына, сала мамандарына,
ардагерлерге, ата-анаға арналған Республикалық танымдық журнал.
Таралу аумағы: Қазақстан Республикасы
Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі мен мерзімі:
17481-Ж 28.01.2019 жыл

Журналдың цифрлық нұсқасы «Farabi shakirti» редакциясында
капталды.

Журнал бетінде жарияланған оқырмандарымыздың көзқарасы мен
олардың шығармаларының нақтылығы үшін редакция жауап бермейді.

**ДАНАЛАР
ДАНАЛЫҒЫ**

Мақтымқұлы

*«Тау бұлағын тасытты
еркін,
Дала жатыр ашып
көркін.
Мақтымқұлы ғашық
дертін,
Өлеңімен емдер бұл
күн».

«...Жеткен кезде наурыз,
Жапан біткен жаңғырар,
Тұман орап тау басын,
Аспан үрпі салбырар.
Жансыздарға жан бітіп,
Әуен билеп маңды бар,
Жер көгеріп, шөп қаулап,
Мерейін бір

қандырар...».

Батыр болса, бола білсін
қайырлы,
Кеудесі кең, ақыл-ойға
пайымды.

Еңбек етсең арта бермек
мәртебең,
Аймағыңда асатын жан
жоқ сенен.

Қабак шытпа шөл жерде,
Жатпа сырын білдірме.
Жігіт шағың келгенде,
Тісің болса шайна тас.

«Дос келетін болса
достың қасына,
Тебіренеді топырағы,
тасы да.

Жұрт жиналып бір
дастарқан басына,
Бағы жанып, тасар
жұрты түрікменнің»

Аттаныста жігітке
Арындаған ат керек.
Досқа деген құрметке
Жақсы махаббат керек.
Ерлік керек төзбекке,
Жүйрік керек озбаққа:
Жомарт жігіт болмаққа
Ашық көңіл зат керек.
Ойындағы құр қиял –
Мақсат емес жиған мал:
Еңбегіңе бол адал...

Боларсың

Биік таулар, биікпін деп шіренбе,
Бір күн құлап, сен де типыл боларсың.
Терең теңіз, тәкаппарсып түнерме,
Суың кепсе, сен де бір шөл боларсың.
Таудағы аю, арыстан мен барыстар,
Піл мен бір күн тышқан, шыбын алысар.
Сең соғылса, Нілдегі нән балықтар,
Құлаққа ұрған есекке тең боларсың.
Қияметті болжап айтсам ұрпаққа:
Қарау біткен жығылмақшы таяққа,
Залым біткен тапталмақшы аяққа,
Ғаріп біткен әділет шері боларсың.
Тұлпар мініп, сұлу құшқан әуре жан,
Не әкетпекші сонда мынау жалғаннан.
Қор болмақшы ар-иманнан құр қалған,
Ұятты жан, жарық нұрдай боларсың.
Үлгі қылса, тыңдаған жан жұрт сөзінді,
Менменсімей, төмен ұста өзінді,
Ғалымға ерсең, күндей ашар көзінді,
Наданға ерсең, қараңғы көр боларсың.
Лұқмандай тапсаң дерттің дауасын,
Рүстемдей жыртсаң жаудың жағасын,
Іскендірдей алсаң дүние қаласын,
Сонда да бір жермен-жексен боларсың.
Мақтымқұлы, өлшеп сөйле сөзінді,
Асыңды бер қарай-қарай жайыңа,
Дана тапсаң – басыңды қи жолына,
Сонда өзің де кәміл адам боларсың.

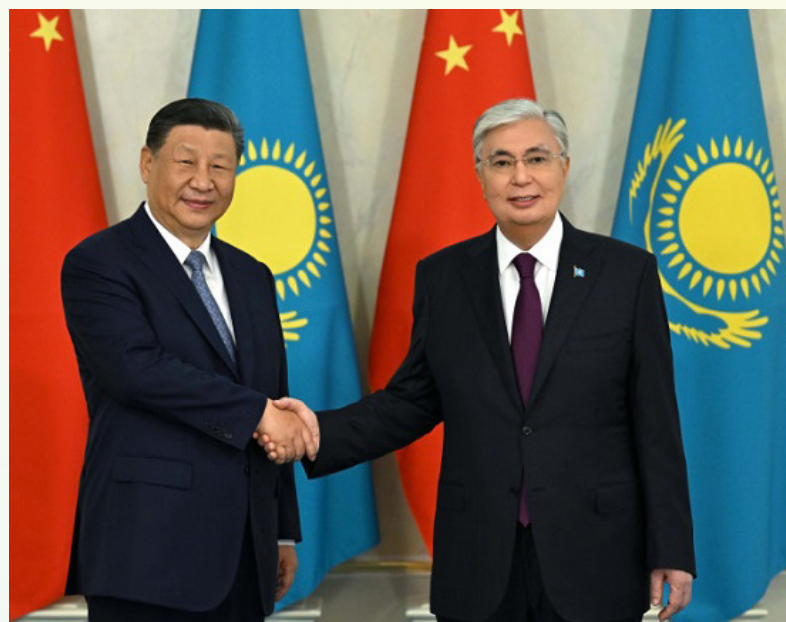
Дереккөздері: «EG», «oilar.kz»,
«mtdi.kz»
Сурет: Drive2.ru

Қасым-Жомарт Тоқаев пен Си Цзиньпин кеңейтілген құрамда келіссөз жүргізді

Шағын құрамдағы келіссөзден кейін Қазақстан Президенті мен ҚХР Төрағасы екі елдің ресми делегацияларының қатысуымен кеңейтілген құрамда келіссөз жүргізді.

Қасым-Жомарт Тоқаев ҚХР Төрағасы Си Цзиньпиннің елімізге мемлекеттік сапарын Қазақстан мен Қытай арасындағы мәңгілік әрі жан-жақты стратегиялық серіктестікті одан әрі нығайтуға деген ұмтылыстың айқын көрінісі деп бағалайтынын айтты.

– Қазақстан елдеріміз арасындағы тату көршілік пен ғасырлар бойғы достықты нығайтуға ерекше мән береді. Біз бірлескен күш-жігеріміздің арқасында өзгелерге үлгі болатын және түрлі бағытты қамтитын мемлекетаралық ықпалдастық орнаттық. Біздің екіжақты қарым-қатынасымыз дамудың жаңа «алтын кезеңіне» өтті деп нық сеніммен айтуға болады. Екі ел арасындағы байланыстар тұрақты әлеуметтік-экономикалық

дамуға, халықтарымыздың әл-ауқатын жақсартуға зор септігін тигізіп отыр. Былтыр өзара тауар айналымы 41 миллиард доллардан асты. Бұл – рекордтық көрсеткіш. Қазіргі таңда 45 ортақ инвестициялық жоба жүзеге асырылып жатыр. Оның жалпы құны – 14,5 миллиард доллар. Жобалар өнеркәсіп, энергетика, көлік-транзит, жасыл экономика, ауыл шаруашылығы және басқа да салаларды қамтиды. Сонымен бірге, екі елдің мәдени-гуманитарлық байланыстары жандана түсті. Жоғары Мәртебелі Төраға, осы жетістіктердің бәрі Сіздің жеке қолдауыңыздың арқасында табысты жүзеге асқанын айрықша атап өткім келеді, – деді Президент.

Мемлекет басшысының айтуынша, Қазақстан Қытайдың бейбіт бастамаларын қолдайды. Сондай-ақ халықаралық құқықтың негізгі қағидаттары мен БҰҰ Жарғысына негізделген әділ әлемдік тәртіпті қалыптастырудағы жетекші рөлі мен елеулі үлесін жоғары бағалайды.

– Сіздің «Адамзаттың біртұтас тағдыры қоғамдастығын құру» туралы бастаманыңды конструктивті рухта қолдауға дайынбыз. Біздің «Біртұтас Қытай» саясатына қатысты ұстанымымыз өзгермейді. Сондай-ақ терроризм, сепаратизм және экстремизм секілді «үш зұлым күшке» қарсы күрес жөніндегі ықпалдастықты қолдаймыз. Қытайдың бүкіл әлем елдерінің егемендігі мен тәуелсіздігін құрметтеуге шақыратын тұрақты ұстанымын бағалаймыз.

Бүгінде Қытай Қазақстанның ең ірі сауда серіктесі саналатынын бұған дейін де айттым. Өзара тауар айналымын еселеуге мол мүмкіндігіміз бар. Біздің елдің Үкіметі осы мақсатқа жету үшін табанды түрде жұмыс істейді. Қытай Қазақстан экономикасына салынған инвестиция көлемі бойынша жетекші орынға ие. Кейінгі 15 жылда оның көлемі 24 миллиард долларға жетті. Екі ел арасында визасыз режим күшіне енді. Қазір «Қытайдағы Қазақстан туризмі жылы» өтіп жатыр. Мұның бәрі елдеріміздің түрлі саладағы ынтымақтастығын нығайтуға тың серпін береді, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Өз кезегінде ҚХР Төрағасы Қазақстанның қарқынды дамып келе жатқанына тағы да куә болғанын атап өтіп, Қасым-Жомарт Тоқаевтың басшылығымен қазақ халқы анағұрлым қуатты әрі өркендеген жаңа Қазақстан құратынына сенім білдірді.

– Ежелгі «Жібек жолынан» тамыр тартатын елдеріміздің достығы мыңдаған жылдар бойы үздіксіз нығайып келеді. Дипломатиялық қатынастар орнаған 32 жыл ішіндегі ынтымақтастық нәтижесінде екіжақты байланыстарымыз мәңгілік әрі жан-жақты стратегиялық серіктестіктің бұрын-соңды болмаған деңгейіне көтерілді. Оның арқауы – мәңгілік достық, өзара сенім мен ынтымақтастық. Халықаралық жағдай қалай құбылса да, достықты сақтауға ұмтылысымыз, сан қырлы ынтымақтастықты дамытуға деген

табандылығымыз, негізгі мәселелер бойынша бір-бірімізді өзара қолдауға бейілділігіміз және ұлттық даму міндеттерін орындауға сеніміміз өзгермейтінін растағым келеді, – деді Си Цзиньпин.

Бұдан бөлек, ҚХР Төрағасы Қазақстанның халықаралық аренадағы орта держава ретіндегі конструктивті рөлін қолдады.

Кездесу барысында тараптар электронды коммерция, автомобиль мен автобөлшек өндірісі, көлік-транзит және логистика, энергетика, ауыл шаруашылығы, қаржы, туризм салаларындағы инвестициялық ықпалдастықты дамыту перспективаларын талқылады.

Екі ел басшылары сауда-инвестициялық ынтымақтастықты жандандыру үшін тиісті механизмдер бар екеніне тоқталып, Қазақстан мен Қытай үкіметтері қазір және келешекте бизнес-жобалардың табысты жүзеге асырылуына жан-жақты қолдау көрсетуге дайын екенін растады.

Сондай-ақ Қасым-Жомарт Тоқаев пен Си Цзиньпин өңіраралық кооперация мен мәдени-гуманитарлық саладағы ықпалдастықты тереңдету жөнінде пікір алмасты.

Мемлекет басшысы Астанада Бейжің Тіл және мәдениет университеті филиалы мен «Лу Бань шеберханасының» ашылуын қолдап, екі елдің ғылым және білім салаларындағы байланыстарының кеңеюі екі елдің мүддесіне сай келетінін айтты.

Akorda.kz

Болашаққа берейін сөз кезегін

ҚАНИПА БҰҒЫБАЕВА

ОТАҢЫМ

Айқай сап осынау ғаламға,
Өзім боп өзіңе қол жайғам.
Өзің боп тіл қатып анам да,
Өзің боп сипаған маңдайдан.
Күш алып тауыңнан, тасыңнан,
Бой теңеп өскенмін көкпенен.
Жайқалып сен үшін жасымнан,
Кеудемде махаббат көктеген.
Саянда түлеген құсыңмын.
Саянда қонамын, ұшамын,
Әлемге тосып күн құшағың,
Бар елге тіршілік ұсындың.
Отаным, туған жер, топырақ,
Жараттың жанымды өктем ғып.
Сен үшін кеудемнің отын ап,
Жандырсам бір шырақ, жоқ кемдік!
Өмірге емеспін мен қонақ,
Жанымды арыммен жуғанмын.
Бір тусам анадан іңгалап,
Өзіңнен жүз қайта туғанмын.

ШОПАНҒА

Шаңырақтай көрінген мынау аспан,
Шертеді шопан жайлы мұра-дастан.
Тұлғаңнан көрем анық хас батырды,

Қабағынан мұз еріп, қырау басқан.
Әу баста тигеннен-ақ атқа аяғың,
Дала деген кеуденде ақты ояу үн.
Сенің мынау момақан қойың түгіл,
Дауылдарды иірет ақ таяғың.
Ойыңнан өлмес өмір оты жанып,
Көрген жоқсың бір істен қапы қалып.
Бұлбұлды сайратасың қойыныңнен,
Жер-аспанды көгілдір сахна ғып.
Алдымнан белес-белес қыр домалап,
Бір сәтінді сезінем жылға балап.
Бұлжытпай уақытты білесің сен,
Қолдағы сағатқа емес, күнге қарап!
Жанарға талай-талай жас парлатты,
Осынау тұрғызғанша баспалдақты.
Корабль дәл қасыма қона ма деп,
Бұл күнде шопан шолар аспан жақты!

АҚСУ

Ақсуым, ауасы бал, нұрлы таңды,
Өзіңді өтер ме едім жыр ғып мәңгі.
Ойласам, түнетемін орманы емес,
Әкеліп көз алдыма бір бұтаңды.
Барам ба, төменге, әлде шыңдарға өрлеп,
О жайлы есепті өмір, жылдар бермек.
Ақсуым, жанарыма жас төнеді,
Аһ ұрып біреу айтса туған жер деп.
Ақсуым, атыңды әркез бақ санадам,
Боясам жеңіл сөзбен, дақ саламын.
Мен едім ай құлатып ақ төсіңе,
Ойнаған толқыныңмен ақ шабағың.
Демеймін, бәрі де арман о, күн өткен,
Арманның алғаш сенен отын өпкем.
Шығады саған деген әрқашан да,
Жалын боп сағынышым көкіректен.
Санаға сан тарау ой жамады күн,
Өзінше бастап небір жаңалығын.
Ақсуым, ақ шаңыңда із боп қалған,
Сөйлейді ерке мінез балалығым.
Өр де едім, ерке де едім жерімде мен,
Жақсыдан жаны бір сәт жерінбеген.
Дәл кеше ойда бар ма жүрем деген,
Бір елде атқа ие боп «келін» деген.
Жерім деп кеудесін кім ысытпаған,

Бістығын махаббатың ішіп, қанам.
Асықсам Ақсуыма құс болып-ақ,
Көңілмен бір-ақ сәтке ұшып барам.
Іші емес басқа жердің сырты ұнаған,
Өзіңсіз басқа жерде күлкім алаң.
Айналып аспанменен бірге келген,
Сен жақтың гүлге ұқсайды бұлты маған.
Сен десем, ойға батам, қозғалам көп,
Бір жерден сен аталсаң мәз болам көп.

Мен үшін сол да бақыт – туған жердің,
Самалы сыбырласа өз балам, деп.
Ақсуым, ауасы бал, нұрлы таңды,
Өзінді өтсем деп ем жыр ғып мәңгі.
Ойласам, түнетемін орманы емес,
Әкеліп көз алдыма бір бұтаңды.

Дос көңілін қылаусыз арман етем

Дос көңілін қылаусыз арман етем,
Арманыңды үмітке жалғап өтем.
Көптен күткен менің бір жеңісіме
Қуанатын қол соғып жан бар екен.
Берілмейтін ойларға басқа бөтен,
Түзде адассам, от жанған қосқа жетем.
Жазбай таныр адаспай, көп ішінен
Көретұғын мені де дос бар екен.
Дос көңілінен аспайды басқа мекен,
Досың барда таулар да асқақ екен.
Ашып маған есігін тұратындай
Баспанаға айналып астана кең.
Көз алдында жеңісім, жеңілісім,
Өртке ұқсаған өлеңнің өмірі сын.
Менің адам болуым керек екен,
Елім үшін, достардың көңілі үшін.

Елі бардың еңсесі асқақ екен,
Ел көңілін басыма баспана етем.
Ортақтасып мұңыма менің де бір,
Бақытыма қуанар дос бар екен.
Жаны ауырып толқитын толғағыма,
Тұратұғын қорған боп жел жағыма,
Қуанышты мендегі бірге тойлар
Қуанамын достардың болғанына.

Болашаққа берейін сөз кезегін

Бұл өмірден біреулер жерінеді,
Ерінеді, зерігіп, керіледі.
Кәрі дүние баланың көздеріне
Жаралғандай жаңадан көрінеді...
Адам – арман, кезекпен дабыл қағар,
Тірліктегі қосылып ағынға бар.
Жүрегіңмен жазған жыр, айтқан әнің,
Әр жүрекке әр түрлі қабылданар...
Ай дегенің дөңгелек шарайна екен,
Түнгі аспанға сәулесі тарай ма тең?

Әр нәрсеге жаңалық ашқандай боп,
Сәби көзі таңданып қарайды екен.
Дауылменен күресіп бала шыбық,
Белдескен бір батырдай дара шығып,
Жалындаған осынау жас бала үшін,
Дүние есігі тұрғандай жаңа ашылып.
Биіктерім биікке табынып тұр,
Өмірі өткен сағымдай сабылып құр.
Арманы жоқ «бақытты» біреу үшін
Дүние есігі тұрғандай жабылып бір...
Сезгенімнен көп екен сезбегенім,
Орындатар бұл өмір өз дегенін.
Бүгінімнің бағасын айтып берер
Болашаққа берейін сөз кезегін!..

БЕЛГІЛІ ЖУРНАЛИСТ МҰРАТБЕК ТОҚТАҒАЗИН «ҚҰРМЕТ» ОРДЕНІМЕН МАРАПАТТАЛДЫ

Республикалық «Әділет.Рухани жаңғыру» газетінің бас редакторы Мұратбек Тоқтағазин «Құрмет» орденінің иегері атанды.

Мұратбек Балқыбекұлы Тоқтағазин 1964 жылы 1 шілдеде Семей облысы, Аягөз ауданы, Тарбағатай ауылында дүниеге келген.

1981 жылы Октябрь орта мектебін бітіріп, сол жылы С.М.Киров атындағы Қазақ Мемлекеттік университетінің журналистика факультетіне түседі. Оны 1986 жылы тәмамдап, арнайы жолдамамен сол

библиографиялық және реферативтік Web of Science, Scopus деректер базаларында 5 ғылыми мақаласы жарияланған.

Мұратбек Балқыбекұлы педагогтік қызметінен бөлек өзінің журналистік мол тәжірибесін күнделікті баспасөзбен тығыз байланыста одан әрі шыңдап отырған. 2011 жылдан бастап "Әділет БАҚ МЕДИА" республикалық газетінің Астанадағы тілшілер қосынының меңгерушісі, осы басылымның бас редакторының орынбасары болса, 2012 жылдан «Әділет» ұлттық апталығының редакторлар Кеңесінің төрағасы, 2019 жылдан бастап «Әділет.Рухани жаңғыру» республикалық қоғамдық-саяси, тарихи-танымдық газетінің Бас редакторы. Қоғамдық жұмысқа белсене қатысады. 2012 жылдан бері Бас редакторлар клубының вице-президенті.

М.Тоқтағазиннің шығармашылығы әр кезеңде тиісті бағасын алып отырды. 2000 жылы «Қазақстан Республикасы астанасының үздік журналисі» конкурсының, 2012 жылы республикалық «Асыл сөз күдіреті» конкурсының лауреаты, Қазақстан Журналистер одағы Дипломының иегері (2014). Жамбыл атындағы Халықаралық сыйлықтың лауреаты (2015). «PRIMUS INTER PARES (ПЕРВЫЙ СРЕДИ РАВНЫХ)» орденімен, «Европейское качество» (Gold medal "European Quality") алтын медалімен, Халықаралық М.Шолохов атындағы, Л.Гумилев және Ә.Нұршайықов атындағы медальдармен марапатталған. Ресей Жаратылыстану академиясының Құрметті ғылым докторы (DOCTOR OF SCIENCE, HONORIS CAUSA) болып сайланған.

Мұратбек Тоқтағазиннің отандық басылымдарда журналистиканың әртүрлі жанрларында жазылған 300-ден астам материалдары жарияланған. «Деректілік пен көркемдік», «Ақмола үшін айқас», «Кітап басу ісіндегі коммуникативті саясат және жарнама», «Эпистолярные жанры в публицистике Беларуси, России и Казахстана», «Замансөз заңғары» атты кітаптары жарық көрген. Қазақстан Республикасының «Мәдениет саласының үздігі», «Ақпарат саласының үздігі», «Қазақстан Республикасының ғылымын дамытуға сіңірген еңбегі үшін», «Аягөз ауданының құрметті азаматы» және басқа төсбелгілермен марапатталған.

М.Тоқтағазин Халықаралық Ақпараттандыру академиясының, Еуразиялық Телевизия және радио академиясының, Қазақстанның Гуманитарлық ғылымдар академиясының толық мүшесі (академигі), Ресей Жаратылыстану Академиясының корреспондент-мүшесі. Масс-медиа зерттеушілерінің Ұлттық қауымдастығының (НАММИ), Бас редакторлар клубының мүшесі.

**Бас редакторлар клубы қоғамдық бірлестігінің
Ақпарат орталығы**

кездегі Целиноград облыстық «Коммунизм нұры» (қазіргі «Арқа ажары») газетіне қызметке жіберілді. 1990 - 1999 жылдарда республикалық «Социалистік Қазақстан» («Егемен Қазақстан») газетінің Целиноград (Ақмола) облысындағы меншікті тілшісі болып жұмыс істейді.

2000 жылдан бастап республикалық басылымдарда мақалалары, көсемсөздік туындылары жиі шығып, ғылым жолындағы жұмысын жүйелі түрде жүргізе бастады. 2010 жылы Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде Қазақстанның Халық жазушысы Ә. Нұршайықовтың туындылары негізінде «Әзілхан Нұршайықов шығармашылығындағы деректік негіз және көркемдік сипат» атты тақырыпта кандидаттық диссертация қорғады. 2011 жылдан бастап осы университеттің Баспасөз және баспа ісі кафедрасының доценті, соңғы 5 жылда профессоры ретінде журналистиканың, көсемсөздің өзекті мәселелерін кешенді зерттеп, 2 монография, 2 оқу құралын баспадан шығарып, 10 ғылыми жинақтың құрастырушысы, жауапты редакторы болды. 80-нен астам ғылыми-зерттеу мақалаларын Қазақстанның, Беларусь, Ресейдің және басқа шет елдердің ғылыми журналдарында, халықаралық басылымдарында жариялады. 2018 жылдан бастап әдебиеттану саласы бойынша қауымдастырылған профессор. Әлемдегі ірі

ЕЛ ЖҮРЕГІ - АСТАНА

Қазақстанның астанасын көгілдір экраннан көрсеңіз де өзіңізді басқа әлемде жүргендей сезінесіз. Астана заманауилығымен, сән-салтанатымен кез келген адамды таң қалдырады. Мен спорттық жарыстарға қатыса жүріп, елордада болған едім. Бұл қала шынымен де еліміздің жүрегі және оған барған адам бірден өз үйіндей көріп кететініне сенімдімін.

Ең бірінші көзге түсетін нәрсе - сәулеттің кереметтігі. Мұндағы әрбір ғимарат өнер туындысы іспеттес. Ең әсерлі нысандардың бірі – Бәйтерек. Ұзын бойлы, күндей жарқыраған бұл ғимарат еліміздің биікке ұмтылуын білдіретіндей. Бақылау алаңына көтерілсеңіз қаланың бүкіл панорамасын тамашалай аласыз, бұл шынымен де таң қалдыратын көрініс.

Көшелерді араласаңыз тазалық пен тәртіпті байқайсыз. Астананың көшелері кең де әдемі, айнала жасыл саябақтар мен заманауи ғимараттармен қоршалған. Ерекше әсер қалдыратын орын Астана саябағы қаланың қақ ортасында демалуға және табиғатты тамашалауға болады. Бұл жерден жедел даму мен табиғат арасындағы үйлесімділікті сақтаудың қаншалықты маңызды екенін түсінесіз.

Есте қалатын орындардың бірі Бейбітшілік және келісім сарайы. Бұл Қазақстанның барлық халықтарының татулығы мен бірлігін бейнелейтін пирамида тәрізді бірегей ғимарат. Сарайдың ішінде концерт залы, мұражай, тіпті қысқы бақ бар. Кірген адам мұнда шынымен де бейбітшілік пен келісім атмосферасы бар екенін сезінеді, мақтаныш сезімін оятады.

Қазіргі сәулет өнерінің тағы бір жарқын үлгісі – Хан Шатыр. Бұл алып шатыр түрінде жасалған ең үлкен сауда және ойын-сауық орталығы. Мұнда сіз бәрін таба аласыз: дүкендер мен кафелерден бастап кинотеатрлар мен аттракциондарға дейін. Маған әсіресе басқа өлшемде жүргендей сезім тудыратын интерьер дизайны ұнады.

Астана тек сәулет пен ғимараттар ғана емес, сонымен бірге мұнда тұратын адамдар. Әрбір өтіп бара жатқан адам мейірімділік пен қонақжайлылықты сезінеді. Жергілікті тұрғындармен араласа отырып, олардың өз қаласы мен елін мақтан ететінін түсіндім. Осы отаншылдық сезімі менің бойыма да дарыды.

Мен Отанымыздың дамуына үлес қосқым келетінін сезіндім.

Менің арнамым – Астанадағы өзім қалаған жоғары оқу орнына түсіп, медиа кеңістігінің үздік маманы болу. Мен халқымыздың барлық жетістіктері мен мәдениетін көрсететін жоғары сапалы контент жасағым келеді. Елордада оқу маған бұл үшін барлық қажетті білім мен дағдыларды беретініне сенімдімін.

Астанада мен қазіргі заман мен дәстүрдің үйлесімді өмір сүретінін көрдім. Бұл қала мені жаңа жетістіктерге жігерлендіріп, өз елімнің патриоты болуға деген талпынысты күшейтті. Мен осы ғажайып қаланы сезіну мүмкіндігіне ризамын және болашақта оны бұдан да жақсартпа аламын деп үміттенемін.

Алда көптеген жоспарлар мен армандар бар. Бірақ мен бір нәрсені білемін: өз өмірімді Астанада бастағандықтан, мен оларды жүзеге асырудың алғашқы қадамын жасадым. Бұл қала мен үшін үміт пен шабыттың символына айналды. Алда талай жарқын сәттер мен жетістіктер күтіп тұрғанына сенімдімін, елімнің маған артқан сенімін ақтауға бар күшімді саламын.

Берік ҮСЕНОВ,
Қалаубек Тұрсынқұлов атындағы
мектеп-гимназиясының түлегі.
Түркістан облысы

Клімізде балаларға арналған фэнтези жанрындағы фильм түсірілім жатыр

Мәдениет және ақпарат министрлігінің тапсырысы бойынша «Қадам» кинокомпаниясы «Ұлттық киноны қолдау мемлекеттік орталығы» КеАҚ қолдауымен «Құт» балаларға арналған фэнтези жанрындағы фильм

түсіріп жатыр, деп хабарлады Elorda.info.

«Қазақстанның кино нарығында балаларға арналған шетелдік туындылар басым, сол себептен болар бүгінде жас көрермендерді баурап алатын отандық фильмдер тапшы. Әсіресе, фэнтези жанрындағы фильмдердің жоқтығы ерекше сезіледі. Бұл тапшылық саланың дамымағанының көрінісі ғана емес, сонымен бірге ұлттық бірегейлік пен мәдени мұраны ілгерілету мүмкіндігінен айырылуымыз», - деп көрсетті Ұлттық киноны қолдау мемлекеттік орталығы.

Қазақстандық балаларға арналған жаңа фантастикалық «Құт» фильмі үлкен экранға дәстүрлі фольклор мен заманауи әңгімелердің қайталанбас үйлесімін әкелу арқылы осы бір алшақтықты жоюға тырысады. Қайталанбас оқиғасы және ерекше кейіпкерлері бар бұл фильм нарықтағы жас көрермендердің жаңа буынын Қазақстанның бай мәдени мұрасын тануға шақырады.

Сюжет желісі қазақтың ата-баба рухын қастерлеу дәстүріне негізделген. Жаратушы Тәңірдің өзі өсиет еткендей, біз жерді қорғауымыз керек. Олардың сүйегі жерленген жерді қорлауға және сатуға болмайды, әйтпесе ол жерден құт-береке қашады делінген. Көне түркілердің аңыздары мен мифтерін айтып жүретін бала Қайсардың санасында бұл орныққан ұғым еді. Алайда, қасиетті Бесқарағайға көз салған алып сатарлардың кесірінен бұл жаз Қайсар, Асхат, Дария үшін өзгеше болмақ па?

«Шыны керек, балаларға арналған фильмдердің аздығы мені ойландырды. Өзіміздің бұрыннан келе жатқан аңыздарымызды, ертегілерімізді, баяғы заманда

болған оқиғаларды балаларға фильм арқылы жеткізіп, түсініктерін неге тереңдетпеске? Менің ойымша, бұл бағытта фэнтези жанры керемет жанр. Ең бастысы туындымыз арқылы жас буынды саналы тәрбиелей отырып, патриотизмге баулу», - деді «Құт» фильмінің режиссері және сценарий авторы Айхан Чатаева.

Түсірілімнің негізгі бөлігі Алматы облысында Ақшы, Күрті және Бекболат Әшекеев ауылдарында өтеді. 20 мамыр басталған түсірілім жұмыстары 8 шілдеде аяқталады. Жоба режиссері және сценарий авторы - Айхан Чатаева, қоюшы-оператор - Борис Трошев. Фильмдегі басты рөлдерге ҚР Еңбек сіңірген қайраткері Қонысбек Бегайдаров, Максотова Айша, Тұрсынқазы Заңғар, Бегайдаров Қонысбек, Бөпежанова Әлия, Ақылбекұлы Бақдәулет түсті.

«Кино нарықтағы кішкентай көрермендердің қажеттіліктерін ескеру мемлекеттің маңызды міндеттерінің бірі, өйткені бұл біз бен сіздің болашағымыз. Балалар киносына тек ойын-сауық контенті ретінде қарамаған жөн. Кино - бұл мүмкіндік, яғни кино арқылы біз өскелең ұрпаққа елге деген сүйіспеншілік, патриоттық сезім, жанашырлық таныту, туған туыс пен жақынды қолдау сынды ізгі құндылықтарды жеткізу мүмкіндігіне ие боламыз. Сондықтан да болар біз «Құт» фильмі арқылы жалпыадамзаттық құндылықтар мен ұлттық тәрбиені

насихаттауға ден қойдық. Түсірілім тобымен бірге атқарылған жұмыстың арқасында, көрерменге мейірім мен шытырман оқиғаға толы туынды ұсынамыз деген сенімдеміз», - дейді «Құт» фильмінің продюсері Мәдина Дүйсембаева.

Торғын Аман

Фото: Ұлттық киноны қолдау мемлекеттік орталығы Elorda.info

Бейжіңде өткен FIRST Lego League робототехника бойынша ұлттық чемпионат аяқталды. Чемпионатқа Қазақстан құрамасы қонақ ретінде қатысты.

Оқушылар «Өнердегі инновация» тақырыбында LEGO-дан робототехника әзірлемелерін даярлап, фокустар көрсету бағдарламасы орнатылған интерактивті роботтар құрастырды. Үш күнге созылған жарыс қорытындысы бойынша Қазақстан құрамасы 6-10 жас аралығындағы 238 команданың арасында күміс жүлдеге қол жеткізіп, екінші орынды иеленді.

Еліміздің намысын Жетісу облысының ауыл мектептерінің және Талдықорған қаласының бастауыш сынып оқушылары Нұрсұлтан Бексұлтанов, Нұрболат Алинур және Нұржан Жантөре қорғады. Жаттықтырушы – Альбина Қожантай.

Сондай-ақ дәл осы күні Алматы қаласының жас инженерлері Сиднейде First Lego League Challenge санатындағы Asia Pacific Open Championship чемпионатында беделді Motivate Award жүлдесін жеңіп алды. Қазақстан құрамасына жаттықтырушылар Тимур Мақажанов пен Русланның жетекшілігімен LEAS мектебінің

оқушылары Аружан Мнайдар, Диас Мұратов, Кирилл Медведков, Валерий Протопопова, Никита Хагай, Әзиз Ермекқалиев, Даниэль Ким, Айдар Мұқашбаев және Әлішер Садыров кірді.

Оқушыларымызды жеңістерімен құттықтаймыз!

Естеріңізге сала кетейік, командалар Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту Министрлігінің қолдауымен Ustem Foundation қоғамдық қоры мен «Дарын» республикалық ғылыми-практикалық орталығы ұйымдастырған Central Asia FIRST Championship Орталық Азия чемпионаты барысында халықаралық чемпионатқа жолдама алған болатын.

Оқу-ағарту министрлігінің ресми сайтынан.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТАДЫ

Математика пәнінен логикалық ойлауы мықты жастар бизнес тілін меңгеріп, кәсібін дөңгелетіп келеді

«Ойлауды өркендету жолдары. Ойлау - жанның өте бір қиын, терең ісі».

М. Жұмабаев

Мағжан Жұмабаевтың «Педагогика» кітабында бүгінгі мектепте оқытатын барлық пәндер туралы айтқан ұсыныстарын білім беру әдістеріне тиімді пайдаланып келеміз. Оның жоғарыда айтқан қағидасы оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамытуға арналған. Бүгінде, балалардың логикалық ойлау қабілетін дамытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер өте көп. Оқушының айтылғандарды тез қабылдап, ойын тиянақтап, жауап беруі үшін қолданылатын электрондық оқулықтар, компьютер, аудио және бейне материалдар, интернет желісі, тестілеу құрылғылары, электрондық пошта, интерактивті тақта болып табылады, яғни ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарын мүмкіндігінше пайдаланып келеміз.

Жолдың бойында орналасқан шағын мекен болғанымен адамдары тату-тәтті, бірлігі мен ынтымағы жарасқан біздің ауыл мектебінен түлеп ұшқан түлектердің туған жерге сіңірген еңбектері ұшан – теңіз. Сол адамдардың барлығы М.Хамраев атындағы орта мектепте білім алған азаматтар. Оқушыларыма математика пәнін қызығып, ондағы формулаларды дұрыс игеріп, оны болашақта өз ісіне тиімді пайдалануы үшін ауыл адамдарының кешегі өнегесі мен бүгінгі жаңа технологияларды меңгере отырып, атқарып келе жатқан игі істерін айтамын. Адам баласының арманы болады. Арманын орындау үшін алдына мақсат қояды. Мақсатқа жетуі үшін математика пәнінің адам өмірінде атқаратын орны бөлек екенін өмірдегі мамандықтар арқылы дәлелдеймін. Өйткені, математика пәнін мектепте оқытудағы міндетім – оқушылардың логикалық ойлау қабілетін мысалдар, деректер арқылы дамытып, бастар ісі алдында ойланып, мүмкіндігінше қаталеспеуге тырысып, ой түйе, өз бетінше шешімдер қабылдай білуге үйрету.

— Оқушылар, есептендерші, бір айда бір телефонға қанша қаражат жұмсалады? Бүкіл отбасы мүшелерінің телефон бірлігін қосындар, айына отбасы бюджетінен қанша ақша жұмсалады екен?

Бұл сұрақтың жауабы оқушыларды ойландырып қояды. Ұстаз – өз пәнін шәкірттеріне оқытып қана қоймай, оларды әр нәрсені байыбына бара ойланып қадам жасауға үйретеді. Әр оқушының қабілетіне қарай, болашақ мамандығын дұрыс таңдауына ұйтқы болады. Мамандық таңдауда оқушылардың әрқайсысы ата-анасымен ақылдасады. Ал, ұстаз мамандық таңдауда адаспау жолын көрсетеді.

— Математика пәнін ұнататын оқушылар болашақта қандай мамандықты таңдауына болады?

Оқушылардың логикалық ойлауын дамыту үшін арнайы ережелерге жүгіне отырып, сабақ жоспарын құрамын. Мәселен, есепті, жаттығуларды талдай білу іскерліктерін қалыптастыру; сызба графикалық модель бойынша есеп объектілерінің арасындағы байланыстарды түсіндіру; есептегі нақты заттарды оның моделімен ауыстыру; пәнге деген қызығушылығын, сүйіспеншілігін арттыру; сыныпқа дұрыс психологиялық жағдай орнатуға мүмкіндік туғызу. Күнделікті өмірімізде барлығы да оңай, қиындықсыз шешілетін мәселе болмайды. Осындай тұста оқушыны қиыннан жол таба білу жолдарын бірге талқылай отырып, есептерді шығарамыз. Яғни, оқушылар кез келген іске сыни тұрғыдан қарап, соған лайық өз пікірін айта алатын дәрежеде болуы қажет. Сондықтан, бағдарламада көрсетілгеніндей, сыни тұрғыдан ойлауға арналған жаттығуларды орындаймыз. Тұрақты оқу. Ақыл картасы. Ғылыми әдісті қолдану. Логикаға негізделген ойындар мен басқатырғыштарды жаттықтыру. Дыбыстық дәлелдер және логикалық қателер. Рефлексиялық жазу. Әртүрлі көзқарастарды түсіну әдістері мектеп оқушыларының математикалық жаттығуларды орындағанда қолданса, әрқайсысы өз кемшіліктері мен жетістіктерін көре алады.

СЕЙТОВА Меймангуль Пайзуллаевна,
Алматы облысы, Ұйғыр ауданы,
М.Хамраев атындағы орта мектебінің
математика пәні мұғалімі

Қазақстанда граффити салғандар 6 жылға бас бостандығынан айырылады – Прокуратура

ERNUR.KZ. Астана прокуратурасы Қазақстанда граффити салғандар 3 жылдан 6 жылға дейін бас бостандығынан айырылатынын ескертті, деп жазады stan.kz. Прокуратураның дерегінше, елордада түрлі есірткі өнімдерін жарнамалаумен және сатумен айналысатын сілтемелер мен сайт мекенжайлары бар граффити жазуларын анықтау және жою (бояу арқылы) бойынша рейд жүргізілді. Рейдке мәслихат депутаттары, әкімдік, полиция қызметкерлері және еріктілер шықты. "Граффити жазуларын қолданған және бұл ақпаратты интернетте таратқан азаматтарға ҚК-нің 299-1 бабы (Есірткі, психотроптық заттарды немесе сол тектестерді, прекурсорларды насихаттау немесе

заңсыз жарнамалау) бойынша қылмыстың ауырлығына сәйкес 3 жылдан 6 жылға дейін бас бостандығынан айырылады", – деп мәлімдеді Астана прокуратурасы. Еске салайық, бұған дейін ішкі істер министрінің бірінші орынбасары Марат Қожаев вандализмге қарсы жаза күшейтілетінін айтты. Бұрын вандализммен жазаға тартылғандарға 100 айлық есептік көрсеткіш (АЕК) көлемінде айыппұл салынатын. Енді бұл 200 АЕК-ге көтерілді. Әкімшілік жаза ретінде құқық бұзушыны бұрын 40 тәулікке қамасақ, қазір 50 тәулікке қамау жазасын қолдануды көздеп отырмыз. Егер бірнеше адам болып заң бұзса, 3 жылға дейін бас бостандығынан айырылады.

Өртенген үйден інісін аман алып шыққан 10 жасар Артур өскенде құтқарушы болам деп шешті

Ақмола облысы ТЖД 10 жасар ержүрек баланы марапаттады.

Артур Гаитов өзін батыр деп санамайды, алайда үйінен өрт шыққан қиын сәттегі әрекеті кез келген құрметке лайық.

Төтенше жағдай басталғанда ол абдырап қалмай, бірден үйдегі электр қуатын өшіріп, өрт сөндірушілерді шақырған.

Сосын бір жасар інісін қолына алып, терезеден шығып кеткен.

Футбол ойнап аяғын жарақаттап алған ол сол кезде гипспен жүрген.

Ақмола облысы ТЖД бастығының орынбасары Асхат Ақылжанов ТЖ министрінің жарлығымен 10 жасар батырға «Өрте көрсеткен қайсарлығы үшін» медалін табыстады.

Айтпақшы, оқушы болашақта құтқарушы боламын деп шешті.

Ақмола облысының ТЖД Баспасөз орталығынан

Астанада түрікмен халқының ұлы ойшылы, көрнекті ақын Мақтымқұлыға арналған ескерткіштің салтанатты ашылу рәсімі өтті. Іс-шараға Қазақстан Парламенті Сенатының Төрағасы Мәулен Әшімбаев пен Түрікменстан Халк Маслахатының Төрағасы Гурбангулы Бердімұхамедов қатысты.

Мәулен Әшімбаев пен Гурбангулы Бердімұхамедов түрікмен ақыны Мақтымқұлы Пырағының ескерткішін ашты

Мәулен Әшімбаев меймандарға ілтипат білдіріп, Қазақстан мен Түрікменстан арасындағы тереңнен тамыр тартатын бауырластық және достық қарым-қатынастың маңызы зор екенін айтты. Сондай-ақ ол бүгінгі тиімді мемлекетаралық ынтымақтастық екі елдің басшылары Қасым-Жомарт Тоқаев пен Сердар Бердімұхаммедовтің өзара құрметке негізделген байланысының және Халк Маслахатының Төрағасы Гурбангулы Бердімұхамедовтің белсенділігінің нәтижесі екеніне назар аударды.

«Қазақстан астанасында Мақтымқұлы ескерткішінің ашылуы халықтарымызды байланыстыратын рухани сабақтастықтың жарқын көрінісі екені анық. Алдағы уақытта Ашхабадта қазақтың ұлы ойшылы және бас ақыны Абайға арналған ескерткіш орнатылады. Бұл екі оқиға символикалық мәнге ие», – деді Мәулен Әшімбаев.

Сонымен қатар Сенат Спикері Абай мен Мақтымқұлының философиясы, поэзиясы, айтар ойы мен өсиеті үндес екенін тілге тиек етті. Сондай-ақ ол Мақтымқұлының шығармашылығы түрікмен халқының даналығы мен парасатына табан тірейтінін, ақынның мұрасы бүкіл адамзатқа ортақ игілік екенін атап өтті. Мәулен Әшімбаев Астанада Мақтымқұлы ескерткішінің ашылуы Қазақстан мен Түрікменстан халықтарының достық байланысын одан әрі нығайтуға тың серпін беретінін де айтты.

«Философтың ғажайып туындылары мен өсиеттері 300 жылдан бері туған жұртының асқақ рухымен және жасампаз қуатымен бірге жасап келеді. Мақтымқұлының шығармалары түрікменнің төл құндылықтарынан нәр алады. Шын мәнінде, ақынның мұрасы – адамзаттың алтын қорына қосылған құнды еңбек және Орталық Азия халықтарының ортақ қазынасы», – деді Қазақстан Парламенті Сенатының Төрағасы.

Сондай-ақ салтанатты рәсімде ақынның 300 жылдығы Қазақстанда да кең көлемде аталып өтіп жатқаны айтылды. Мерейтой аясында ғылыми конференциялар ұйымдастырылды. Одан бөлек, Қазақстанның Мәдениет және ақпарат министрлігі Мақтымқұлы атындағы Халықаралық сыйлық тағайындау туралы бастама көтерді. Астанада аталған ескерткіштің ашылуы Түрікменстанның Қазақстандағы мәдениет күндері мен Қазақстанның Түрікменстандағы мәдениет күндері аясында өткізіліп отыр. Мұндай қадам екіжақты қарым-қатынастарды одан әрі нығайтуға және қазақ-түрікмен халықтарының рухани байланысын арттыруға оң әсерін тигізетіні сөзсіз.

Айта кетейік, 2024 жыл түркі әлемінде Мақтымқұлы Пырағы жылы болып жарияланды. Ал, ақынның мерейтойы ЮНЕСКО-ның атаулы даталарының тізіміне қосылды.

(Сенаттың Баспасөз қызметі)

Мақтымқұлы - күллі түркіге ортақ тұлға

Мақтымқұлы 1724 жылы қазіргі Иранның Гүлстан провинциясындағы Гонбаде Қабус қаласына жақын орналасқан Қажыгушан (Нажугоушан) ауылында дүниеге келген. Әкесі Дәулетмамбет Азади өз дәуірінің айтулы ақындарының бірі болған. Мақтымқұлының ақындық жолға түсуіне әкесі көп үлгі болса керек. Бұл туралы ол: «Ғылым үйреткен ұстаз – әулие» деп жазады. Одан сырт шешесінің, ауылдың қарияларының аузынан көптеген халық аңыз-әңгімелерін, өлең-жырларын, ертегі-әңгімелерін тыңдап өскен. Мақтымқұлы әкесі Дәулетмамбет Азади жазған шығармалардың көбін жатқа білген. Ол алғашында ауыл медресесінде оқыды. Алғашқы ұстазы Нияз-Салих болды.

Мақтымқұлының дарынын, оқуға деген құштарлығын сезген әкесі оның ғұлама болып қалыптасуына жол ашады. 18 ғасырда ол аймақтарда сапалы медреселер болмаған болса керек. Сондықтан Дәулетмамбет баласын Халаждың Ғызылаяқ (Налажуй Гузылаяк) ауылында тұратын сол кездегі мықты оқу орыны саналатын Ыдырыс Бабаның медресесіне оқуға жібереді. Мақтымқұлы біраз уақыт осы медреседе оқыған. Одан кейін Бұхараға барып, сол жерде Көкілташ медресесінде екі жыл оқиды. Шахир медресесінде сабақ беретін түрікмен азаматы Нұр Қазім ибн Бахрмен де кездесіп, достасады. Бірақ медреседегі шәкірттердің тәртіпсіздігі Мақтымқұлының бұл медреседен кетуіне себеп болады.

Мақтымқұлы толық білімді Хиуадағы «Сырғазы» медресесінде алады. «Сырғазы» медресесінде оқыған 3 жылда медреседегі дәрістерден тыс шығыстың көрнекті ақындары: Низами, Насими, Физули, Науаи сынды т.б. шайырлардың шығармасымен танысады. Ол сол шақта медресе шәкірттерінің арасында атын шығарып, дарынды шәкірттер қатарына қосылды.

Осылайша Мақтымқұлы түрікмен, парсы, араб тілдерін меңгеріп, сауатын ашты. Кейбір деректерге қарағанда ол ақындығы, қайраткерлігінен тыс зергерлік бұйымдар сияқты ата кәсіпті де шебер меңгергенін, күміс пен алтыннан түрлі бұйымдар жасағаны туралы айтылады.

Ақынның жеке өмірі туралы көп мәліметтер кездесе бермейді, тек ерте қайтыс болған ұлдарына арнап «Іздеуге бола ма», «Мүбтела қылда» деген шығармаларын жазғаны туралы деректер бар.

«Мақтымның құлы» деген мағынаны білдіретін Мақтымқұлының есімі түркімен қауымындағы қастерлі есімдерінің бірегейіне айналады. Ақын өзінің әдеби шығармаларында өз есімінен басқа «Пырағи» деген ерекше қалам атын иеленеді.

Мақтымқұлы көзі тірісінде білімінің өрісін кеңейту үшін көп елге саяхат жасаған. Ол саяхат жасаған елдердің қатарында қазіргі Әзірбайжан, Үндістан, Иран және Өзбекстан мемлекеттері болды.

Өз елінің Иран шахы мен Хиуа хандарының отарлық езгісінде қалғанын анық сезінген ақын, түркімен ұлтының азаттығы мен бостандығы жолында көптеген толғаулар мен жырлар жазады. Ұлтының ертеңі үшін алаң болған ақын философиялық астары терең, ұрпаққа берер тәрбиелік мән-мағынасы мол мұра қалдырады. Мысалы, «Боларсың», «Мақтымқұлдың термесі», «Күндерім» сынды термелері қазақтың дәстүрлі ән орындаушыларының да ән қоржынын толтырғаны белгілі.

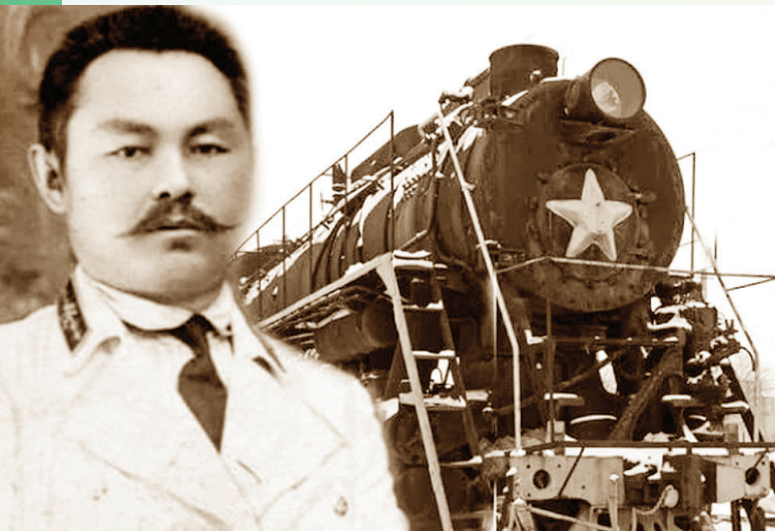
Мақтымқұлы Пырағидің мерейтойы 2024–2025 жылдарда ЮНЕСКО-ауқымында атап өту үшін атаулы күндер тізіміне енгізілді, сондай-ақ Түркі мәдениетінің халықаралық ұйымы (ТҮРКСОЙ) 2024 жылды Мақтымқұлы Пырағи жылы деп жариялады.

Қазақтың әр кезеңдегі көрнекті ғалымдары, оның ішінде академиктер Мұхтар Әуезов, Зәки Ахметов, Рахманқұл Бердібай, Серік Қирабаев, Уәлихан Қалижан, Бауыржан Омаров, «Қазақ-түрікмен әдеби байланыстары» монографиясының авторы Сағынғали Сейітов өз ғылыми еңбектерінде Мақтымқұлының жеке өмірі мен шығармашылық мұрасы туралы толғамды пікірлер жазады. Олардың ұлы ақынға деген құрметі, қарым-қатынасын Зәки

Ахметовтің сөзімен түйіндеуге болады: «Мақтымқұлының данышпандығы – бұл адам ойы мен рухының көкжиегінде жарқыраған жұлдыз секілді... Мақтымқұлы Қазақстандағы ең танымал және сүйікті ақындардың бірі деп айта аламыз».

Жақсыбек Қақан,
adebiportal.kz; cyper: Orient.tm

Алғашқы инженер және теміржол салу

Қазақтар арасындағы алғашқы инженер Мұхамеджан Тынышбаев Ресей империясы мен Совет Одағының теміржол инфрақұрылымын дамытуға елеулі үлес қосты. Оның қызметі XIX ғасырдың аяғынан XX ғасырдың басына дейінгі кезенді қамтиды және тек инженерлік жетістіктерімен ғана емес, сонымен қатар саяси және қоғамдық өмірге белсенді қатысуымен де ерекшеленеді.

Мұхамеджан Тынышбаев 1879 жылы 12 мамырда Жетісу облысында дүниеге келген. Табандылық пен білімге деген ұмтылыстың арқасында ол алдымен Верныйдағы (қазіргі Алматы) гимназияда білім алды, содан кейін 1906 жылы инженер дипломымен бітірген Санкт-Петербургтегі Императорлық қатынас жолдары институтына оқуға түсті.

МАНСАПТЫ БАСТАУ ЖӘНЕ ТЕМІРЖОЛ ҚҰРЫЛЫСЫ

Институтты бітіргеннен кейін Тынышбаев Ресей империясының әртүрлі аймақтарында теміржол құрылысында жұмыс істей бастады. Ол Түркістан өлкесін Ресейдің орталық аймақтарымен байланыстыратын Орталық Азия теміржолы сияқты маңызды магистральдарды жобалауға және салуға қатысты.

Ол қатысқан негізгі жобалардың бірі Ташкент пен Орынбор арасындағы теміржол учаскесінің құрылысы болды. Бұл жоба аймақтың экономикалық дамуы үшін ғана емес, сонымен бірге Ресей империясының Орталық Азияға саяси және әскери бақылауын нығайту үшін де маңызды болды.

ТЕМІРЖОЛ ҚҰРЫЛЫСЫНА ҚОСҚАН ҮЛЕСІ

Тынышбаев өзінің инженерлік тәжірибесінде жобалау мен басқарудың керемет дағдыларын көрсетті. Оның жұмысына таулы жерлерде Көпірлер мен туннельдер салу және үлкен құрылыс

бригадаларын басқару сияқты күрделі инженерлік міндеттер кірді. Оның тәсілі сол кездегі озық технологияларды жергілікті жағдайларды терең түсінумен үйлестірді, бұл құрылыс барысында

Алайда оның ұлт-азаттық қозғалысқа белсенді қатысуы Кеңес өкіметінің назарын аударды. 1937 жылы ол тұтқындалып, көп ұзамай контрреволюциялық әрекетке қатысты айыппен атылды.

МҰРА

Мұхамеджан Тынышбаев Қазақстан мен бүкіл Орталық Азия тарихында елеулі мұра қалдырды. Оның теміржол инфрақұрылымын дамытуға қосқан үлесі аймақтың экономикалық және әлеуметтік дамуына ықпал етті.

Тынышбаевтың құрметіне көшелер, мектептер мен оқу орындары аталды, ал оның өмірі мен қызметі патриотизм мен кәсібиліктің үлгісі ретінде зерттеліп, құрметтелуде.

ҚОРЫТЫНДЫ:

Мұхамеджан Тынышбаев-адамның жоғары кәсіби жетістіктерін белсенді қоғамдық және саяси қызметпен ұштастыра алатынының жарқын мысалы. Оның теміржол құрылысындағы жұмысы Орта Азияның инфрақұрылымы мен экономикасының дамуына айтарлықтай әсер етті,

ал өз халқының құқықтары мен бостандықтары үшін күресі қазақ халқының ұлттық қозғалысының маңызды беті ретінде тарихқа енді. Оның мұрасы прогресс пен әділеттілікке ұмтылатын инженерлер мен қоғам қайраткерлерінің жаңа буындарына шабыт ретінде қызмет етеді.

туындаған бірегей инженерлік мәселелерді шешуге мүмкіндік берді.

Тынышбаев сондай-ақ құрылыс пен жұмысты ұйымдастырудың жаңа әдістерін әзірлеуге үлес қосты, бұл теміржол құрылысын жеделдетуге және арзандатуға ықпал етті. Оның тәжірибесі мен білімі аймақтағы одан әрі жобалар үшін негіз болды.

ӘЛЕУМЕТТІК ЖӘНЕ САЯСИ ӨМІРДЕГІ РӨЛІ

Тынышбаев өзінің инженерлік қызметінен басқа саяси процестердің белсенді қатысушысы болды. Ол 1906 жылы Түркістан өлкесінен бірінші шақырылған Мемлекеттік Думаның депутаты болып сайланды, онда мұсылман халқының құқықтары мен мүдделерін белсенді қорғады. 1917 жылы революциялық оқиғалар кезінде ол Алаш автономиясының, қазақ халқының ұлт-азаттық қозғалысының көшбасшыларының бірі болды.

Саяси салада Тынышбаев қазақ халқының автономиясы мен өзін-өзі басқаруын, экономикалық және әлеуметтік реформаларды, білім беру жүйесін жақсартуды және шаруалар мен жұмысшылардың құқықтарын қорғауды жақтады. Оның Мемлекеттік Думадағы қызметі ұлттың мәселелеріне назар аударуға және оларды шешудің жолдарын іздеуге бағытталған.

СОВЕТТІК КЕЗЕҢ ЖӘНЕ ҚУҒЫН-СҮРГІН

Совет үкіметі орнағаннан кейін Тынышбаев өзінің инженерлік қызметін жалғастырып, темір жолдарды жобалаумен және салумен айналысты.

Асқар Ануарбеков
Автор: E-history.kz
Суреттер: «Ана тілі» газеті;
«Қазақстан теміржолшысы»

1 қыркүйектен бастап мектептерде қауіпсіздік сабақтары енгізіледі

Жасөспірімдер арасындағы буллингпен күрес мақсатында, жаңа оқу жылынан бастап мектептерде арнайы бағдарлама мен қауіпсіздік сабақтары енгізіледі. Бұл туралы Президент қабылдауында болған Бала құқықтары жөніндегі уәкіл Динара Зәкиева айтты. Жаңа заң аясында «111» бірыңғай байланыс жүйесі іске қосылды.

Сондай-ақ мектептерде буллингпен күресу үшін KiVa бағдарламасы және биыл қыркүйек айынан бастап оқушыларға қауіпсіздік сабақтары енгізіледі.

Балаларға арналған медициналық-әлеуметтік мекемелердің қызметкерлері үшін арнайы оқу курсы басталады. Қорғаншылық және қамқоршылық органдарын күшейту мәселесі пысықталып жатыр. Бұдан бөлек, «Самұрық-Қазына» мен «Қазақстан халқына» және «Қамқорлық» қорларымен серіктестік негізде, 6 аутизм орталығы мен 11 өңірлік оңалту орталығы ашылды. Президент балалар мен жөспірімдер арасында суицидке итермелейтін жағдайлардың белең алуына жол бермеу үшін кешенді шаралар қабылдау қажет екенін айтты.

Динара Зәкиева, Бала құқықтары жөніндегі уәкіл:

– 111 сенім телефонының ашылуымен айналыстық. 10 айдың ішінде 13 мың өтініш бойынша жұмыс істедік. Сондай-ақ Мемлекет басшысына ауылда тұратын балаларға арналған инфрақұрылымды дамыту бойынша сонымен қатар жетім балалардың үй мәселесіне қатысты ұсыныстарымды жеткіздім.

**Шерхан Жамбылұлы,
«Qazaqstan» ұлттық арнасы**

Судағы балалар қауіпсіздігін қамтамасыз ету

Премьер-министрдің төрағалығымен өткен Үкімет отырысында Оқу-ағарту министрі Ғани Бейсембаев министрлік балалардың судағы қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша қандай шаралар қабылдағанын айтты, - деп хабарлайды Egemen.kz.

Министрдің айтуынша, мектептерде 4 пән бойынша жалпы 38 сабақ қауіпсіздік тақырыбына арналған. Сонымен қатар биылғы оқу жылында 2 327 тиісті сынып сағаты ұйымдастырылды.

—Жаз мезгілінде барлық өңірлерде мемлекеттік органдар мен әкімдіктер өкілдерінің бірлескен мониторингтік топтары құрылды. Мониторинг топтар су қоймаларының жанында орналасқан қала сыртындағы 31 лагерлер мен 127 бассейндерді қауіпсіздік тұрғысынан зерделеді, оларға санитарлық бақылау күшейтілді. Жазғы демалысты ұйымдастырушыларға арналған балалар қауіпсіздігін қамтамасыз ету тақырыбында республикалық 3 семинар-кеңес өткізілді», - деді ведомство басшысы

Ал, жаңа оқу жылынан бастап барлық мектептерде 1-11 сынып оқушыларына, сынып сағаттары аясында апта сайынғы қауіпсіздік сабақтары енгізіледі.

Бұдан бөлек биыл осы тақырыпта сыныптан тыс

1852 интерактивті ашық сабақ және 1162 оқу-жаттығу өткізілді.

Бүгінде білім беру ұйымдарында 10476 қауіпсіздік бұрыштары орнатылған, 2800 «Жас құтқарушы» үйірмелері жұмыс істейді.

— Жалпы жазатайым оқиғалардың 95% шомылуға тыйым салынған жерлерде болады. Осыған байланысты мемлекеттік органдар мен әкімдіктер суға түсуге тыйым салынған және рұқсат етілген орындардың тізімін жаңартып, құтқару кезекшілігін ұйымдастырып, ескерту белгілерін орнату жұмыстарын күшейтуі қажет», - деді Ғани Бейсембаев.

Фото: Egemen Qazaqstan/Ерлан Омаров

ӘЛЕМДЕ ЕКІ ҚАБАТТАН ТҰРАТЫН ПОЙЫЗДАРҒА СҰРАНЫС АРТЫП КЕЛЕДІ

Пойызбен жүретін жолаушылар санының артуына байланысты дамыған елдерде екі қабаттан тұратын пойыздар желіге көптеп шыға бастады. Жақында Канада да CRRC компаниясы жасап шыққан екі қабатты пойыздар іске қосылды.

Канаданың Ехо жолаушылар тасымалы операторы Үлкен Монреальдағы 12 (Сен-Жером) қала маңындағы желісіне 2024 жылдың 25 маусымынан бастап қытайлық CRRC (China Railway Rolling Stock) компаниясына тапсырыс берілген 44 екі қабатты вагонның алғашқы алтауын іске қосты. Вагондарды динамикалық тестілеу 2023 жылдың мамырының басталған. Барлық вагондар 2025 жылдың жазына дейін пайдалануға беріледі деп жоспарлануда. Ехо оператор бес желіден тұратын 225 км желіде жұмыс істейді. Ұзындығы 63 км-ге жуық қала маңындағы 12-ші желіде 14 станция бар, бұл адам легі өте жоғары станциялар.

Үлкен Монреаль көлік жүйесіне (Réseau de Transport Métropolitain/RTM) 24 вагон жеткізу жөніндегі келісім-шарт 2017 жылы жасалған. 2019 жылы тапсырыс беруші қосымша 20 вагон сатып алу мүмкіндігін пайдаланған. Осылайша, Ехо операторы барлығы 44 автокөлік алмақ, оның ішінде сегізі басқару кабинасы бар және 36-сы тіркемелі.

CRRC компаниясы вагондарының барлық құрамдас бөліктерінің 70%-на дейін өздері өндірген, ал орындық сияқты бөлшектерін канадалық компаниялар жеткізген. Тапсырыстың жалпы құны 206 миллион канадалық долларға бағаланған. Қаржыландыруды Квебек провинциясының билігі транзитке қоғамдық көмек көрсету бағдарламасының (PAGTSP) бөлігі

ретінде іске асырып отыр.

Әрбір екі қабаттан тұратын вагон 147 жолаушыны қабылдауға арналған. Вагондар USB порттарымен және электр көздерімен жабдықталған. Оған қоса қозғалыс мүмкіндігі шектеулі жолаушылар үшін қолжетімді ортаны құру талаптарына жауап береді. Жаңа вагондардың бір ерекшелігі қатарлар арасындағы жолдар кеңірек, сонымен қатар велосипедтер мен арбалар үшін қосымша орын қарастырылған.

Айта кету керек, Батыс Еуропа мен Ресейде екі қабатты пойыздар негізінен қала маңындағы және аймақтарда қолданылады. Дегенмен, екі қабатты жылжымалы құрамды қалааралық және халықаралық тасымалдауда, оның ішінде ұйықтайтын вагондарды пайдалану нұсқалары белсенді түрде әзірленуде. Екі қабатты ұйықтауға болатын вагондардың сыйымдылығы қарапайым көліктерге қарағанда бір жарым есе көп. Олар 50-52 жатын орынды сыйдыра алады, ал дәстүрлі вагондарда тек 34-36 орын бар.

Кейбір Батыс Еуропа елдерінде екі қабатты вагондарда 160-тан астам орын бар. Оның үстіне, екі қабатты вагондардың ұзындығы бір қабатты вагондардың ұзындығынан аздап ерекшеленеді - 25 м-ге дейін Франция мен Италиядағы екі қабатты вагондардың биіктігі - 4320 мм, ал Бельгияда - 4430 мм. Екі қабатты пойыздардың көпшілігі локомотивті қашықтан басқару мүмкіндігін қамтамасыз ететін бас вагондары бар локомотивпен тартылатын пойыздар болып табылады және «тарту» схемасы бойынша шаттл пойыздар ретінде басқарылады.

«Қазақстан теміржолшысы»

ӨТКЕННІҢ ЖАРАСЫ ЖАЗЫЛАДЫ~АУ, АЛДАЙДА ОРНЫ ҚАЛАДЫ Әңгіме

Ауылдан түлеп ұшып, танымал болған тұлғаларды, кәсіпкерлерді, облыстық, республикалық деңгейде қызмет етіп келе жатқан адамдарды аудан әкімшілігіне шақырып, кеңес өткізілді. Солардың қатарында болған ол шетелде істеген қызметі кездеріндегі ауыл-аймақтың инфрақұрылымын цифрландыруға байланысты ойларын ортаға салды. Әрине, өзінің жаңа жобаларын іске асыру үшін инвестиция құю керек. Яғни, өзіне тиісті бірнеше ауылда құрылыс нысандарын жүргізу туралы айтқан ұсынысын көпшілік қабылдап, басқа тұлғаларда өз тараптарынан өзіне көмектесетіндерін айтып, жұмысшылар құрамын жасақтап штат ашу, жұмысшы қауіпсіздігінің сақталуы, айлық жалақысы мен жатақхана жабдықтары, оған қажетті бірнеше жатын вагондар, жұмысшыларды ыстық тамақпен қамту, азық-түлігі, жұмыс киімі, техникамен жабдықтау, техникалардың қосалқы бөлшектері, әр салаға қажетті құрылыс материалдарының шығындары есептелген соң, соған қарай, өзі ірі жобаға инвестор болатын болып келісіліп, жиналыстан шықты.

Келген қонақтарға арнайы ас әзірленіп, дастархан жайылғанын айтып жергілікті атқа қонарлар ең алдымен өзін шақырды. Әйтседе, мұның ойы дастарханда емес, ауылына келмегелі қанша уақыт өтті. Келіссөзі аяқтала сала анасының бейігіне барып, құран оқытуға ниеттенген. Сондықтан, көпшіліктен кешірім сұрап, мешітке келді. Қымбат көліктің тоқтағанын көрген имам мешіттің алдына шығып қарсы алды.

— Осы имамдар баяғыда анасының жаназасын шығаруға келмей, кешіккен соң, ақсақалдардың бірі жаназаны кешіктіруге болмайды. Жердің аманатын күн еңкемей жерге тапсыру керек деп, Құран оқып, анасының қандай адам екенін көпшіліктен сұрап, қарызы бар ма, бар болса кім өтейді деген сұрақтарды қойды. Сонда адамдардың бірі:

— Міне, ұлы бар, қыздары да бой жетіп келеді. Ертең ержеткенде, анасының қарызы болса төлейді, - дегені есінде. Содан әлгі ақсақал:

— Иә,иә, - дегені бар.

Анасының жаназасы шығарылып, тау бауырындағы жотаға жерленді. Қарындастарымен

бейіт басына жиі, күнара десе де болады бара беретін. Қыс – көктем, жаз – күз демейтін. Қатты аязда анасына білген құранын оқып келмек болып еді, зиратқа барар жолды қар басып, көтеріле алмады. Ғайыптан пайда болды ма, бір ер адам атпен келіп, жөн сұрады.

— Ана деген ең қымбат, қайтып келмейтін жан ғой. Енді аналарыңа тыныштық беріңдер. Сендер қайта-қайта келе берсеңдер, о дүниеде тыныш жата алмайды, анау – у заңғар көктен сендерді көріп тұр. Әруағы қолдасын. Енді, балам, есің бар жігітсің ғой. Айт күндері, туылған, дүниеден өткен күндері келсеңдер болады. Қыз балаларға бейіт басына келуге болмайды дейді, - деп кішкентай екі қарындасын аттың алдына алып, өзін қамшысына ұстатып, биіктен түскендері бар. Сол адам шын адам ба, елес пе әлі күнге дейін біле алмады. Нағашыларына айтып еді, төңіректе мал жайып жүрген малшы ғой, сендерді көріп келіп көмектескен деді. Қалжыңбасы ол елес, енді өздерің жалғыз бармандар, елес сендерді алдап басқа жаққа алып кетсе, қайта алмайсыңдар, сендерді таба алмаймыз деп қорқытты.

Кейіннен жігіт болғанда молдалар қайтыс болған адамның кім екені, дәулеті қандай деп сұрайды екен дегенді естіді. Енді міне, дәулетті азаматтардың бірі болды. Оған қол жеткізу үшін қандай қиындықтар өткенін өзі біледі. Аллаға шүкір! Ел қатарына

қосылды. Қызмет бабымен шетелге кеткенше тіпті түнде келіп, анасының бейітіне басын қойып, сырласатын. Көп нәрсе айтатын, анасы оны құптағандай елестейтін.

— Ассалаумағалайкум! Молдекең бар ма?—деді сипайы ғана.

— Уағалайсаламағалайкум, иә, айта беріңіз.

Молданы алып, зират басына келіп, анасына, осында Құран-кәрім дәметіп жатқан жандардың рухына бата жасап, кері қайтты. Молдекеңді жеткізіп салайын деп еді, келіп тұрған джиіті меңзеді.

Сонымен екеуі де дөң басынан түсіп, бірінің соңынан бірі жүрді. Жаңа келе жатқанда байқамаса керек, бала кезден кейде күніне үш-төрт рет келетін дүкен жанынан өткен екен. Қазір дүкеннің есігінде қара құлпы тұр. Айналасында велосипедпен балалар топтасып тұр. Қарай қалғаны сол еді, бір ақсақалды келекетіп, басындағы тақиясын бір-біріне лақтырып, қария болса, әрқайсысына бір жүгіріп әлек болып жүр. Дереу көлікті тоқтатты. Қасындағы көмекшісі бірге түсейін деп еді, отыра бер деді.

— Бұл не қылған бетімен кеткен балалар? Ата-аналары осылай тәрбие берді ме? Өзі бала кезінде де топ бала дәл осылай әлімжеттік жасағаны бар. Сонда анасы арашаға түсетін. Әкесі отау иесі жасына келгенде, анасымен ажырасып, басқа отбасын құрды.

Көліктен түсе берген өзін көрген балалар великтеріне отыруға шамасы келмей тым-тырақай қаша жөнелді.

— Ақсақал, ассалаумағалайкум! – деп ұсынған қолын алуға арланған ақсақал балаша аяғымен жер сызып, басын көтермеді.

— Ақсақал, сіздің үйіңіз қайда? Қай жерде тұрасыз? Ақыл – есі дұрыс еместей көрінді. Іштей аяп кетті. Қалтасынан ақша шығарып ұсынып еді,

ақсақал басын көтерместен теріс айналды. Өй – деп тастап кетсе де болар еді, бірақ бір сезім тартып тұрғандай айналшықтай берді. Ақсақал өзінің туған ұлы екенін көліктен түскенде-ақ таныды. Қаша жөнелгісі келді, әлгі жүгермектер қаулап алған соң, шыға алмады. Енді не істесем екен? Аты-жөнін сұрап еді, айтқыза алмады. Сонымен, бұл кісі туралы мәлімет алмақ болып, ауыл әкімшілігіне баратын болды. Көлігіне отырған соң, біраз жерге барып, кері бұрылып қарап еді, әлгі кісі жерге отыра кетіпті. Қайта келді. Адамның көзінен тануға болады деген сөзге таңданбасқа болмады. Өзінің әкесі. Әкем баяғыда үйленіп, бізді тастап, басқа облысқа кеткені қайда?

Әкемнің күйігінен анам ауруға ұшырады. Құр сұлдері қалғанша еңбек етіп ұл-қыздарын жеткізді. Анасы жұмыс талғамады. Сатушы да болды, колхоздың қара жұмысын да істеді, еден де жуды, малы бар үйлерден сүт жинап, қалаға апарып та сатты. Үйдің үлкені өзін үйлендірді. Өзі де отыз жылдан туған ауылына алғаш рет оралып тұр. Анасы мен балаларына істеген опасыздығын бетіне басып-басып айтып, жүре бергісі келді. Алайда, әкесінің аянышты түрін көріп, олай істей алмады.

— Мына ағайды әкеліп, көлікке отырғызындар, бірге алып кетеміз, - деді әкем еді деуге асықпай.

— Басеке, мынаның түрін қарасаңызшы. Моншаға бармағанына жүз жыл болған сияқты. Көліктің ішін сасытып жібереді ғой, -деді жүргізуші.— Жүргізушісі де бетперде бар ма еді? – деп қосарлана кетті көмекшісі.

— Жә, жігіттер! Өңгімені көбейтпеңдер, - деп зекіп тастады. Ана жігіттер амал жоқ ақсақалды қолтықтап әкеліп көлікке отырғызды. Белі қайтпаған кезде аналарымен ажырасып, алды-артына қарамай кеткенде, көп ұзамай осындай қайыршылық күнге қаламын деп ойламады. Сол ұлы үлкен азамат болып, өзін танып, әкесінің иттігін кешіріп, көлікке отырғызбақ болғанда, таныған соң қарсыласпады. Мына жиіркенішті, аш құрсақ күн көрістен құтқаратынына сенді.

Жол бойы кафе, асханалар қаптап тұр. Солардан тамақ алғызып, кең жолға шықты. Суы ағып жатқан табиғаты тамаша ағаштар қалың өскен жол жиегіне тоқтап, ақсақалға тамақ ұсынды. Қасындағылардың бұл кісіден жиіркеніп жатқанында айтпаса да біліп тұр.

— Босс, кім екенін сұрадыңыз ба? Үйінен қуып жіберген біреуді алып келе жатырмыз. Ертең әкемізді, не бауырымызды ұрлады, - деп полицияға арызданып, абыройыңызды түсіріп жүрмесін.

**Ж.Кучукова,
ҚР Мәдениет қайраткері
(Жалғасы бар).**

ГОМЕР

Гомерден кейін жыр алыбы Жамбыл XX – ғасырдың Гомері атанды

Гомер – ежелгі грек халқының аты аңызға айналған эпик ақыны. Алайда Гомер туралы нақты деректер жоқ. Оның өмір сүрген уақытын шамамен б.з.б. IX-VIII ғасырлардың арасы деп көрсетсе, Отаны ретінде 7 қала аталады. Олар: Смирна, Хиос, Колофон, Саламин, Родос, Аргос, Афины қалалары. «Гомер» сөзінің өзі бірнеше мағынада түсіндіріледі («соқыр», «тұтқын», «пайғамбар», «ақын» т.б.). Гомер өміріне байланысты ежелгі тарихшы Геродот, Плутархтың т.б. зерттеулері бір-біріне қарама-қарсы. Мифке сүйенсек, Гомердің ата-бабалары эншілер Мусей мен Орфей; әкесі – Аполлон құдай (кейде өзен құдайы Мелет), ал шешесі Каллиопа деп айтылады.

ГОМЕРДІҢ ӨМІРІ МЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ ТУРАЛЫ 25 ҚЫЗЫҚТЫ ДЕРЕКТЕР

1. Гомер есімі ежелгі грек тілінде «соқыр» дегенді білдіреді. Ежелгі грек ақынының соқыр деген болжамы осы себептен болған шығар.

2. Ежелгі дәуірде Гомер данышпан болып саналды: «Барлық эллиндіктерді біріктіргеннен дана». Ол философияның, географияның, физиканың, математиканың, медицинаның және эстетиканың негізін салушы болып саналды.

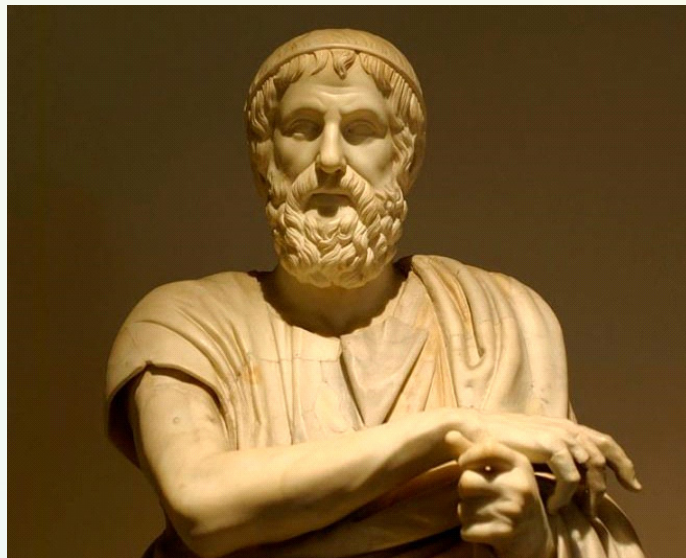
3. Табылған ежелгі грек әдеби папирустарының жартысына жуығын Гомер жазған.

4. Гомер мәтіндерінің таңдамалы аудармасын Михаил Ломоносов орындаған.

5. 1829 жылы Гнедич Николай алғаш рет «Илиаданы» толығымен орыс тіліне аударды.

6. Бүгінгі таңда Гомердің өмірбаянының тоғыз нұсқасы бар, бірақ ешқайсысын толық деректі деп санауға болмайды. Әрбір сипаттамада көркем әдебиет үлкен орын алады.

7. Дәстүр бойынша Гомерді соқыр етіп көрсету әдетке айналған, бірақ ғалымдар мұны оның көзқарасының шынайы жағдайымен емес,

ақындар пайғамбарлармен бірдей болған ежелгі гректер мәдениетінің әсерімен түсіндіреді.

8. Гомер өз шығармаларын аедтердің (эншілер) көмегімен таратқан. Шығармаларын жатқа үйреніп, өз едтеріне жырлайтын. Олар да өз кезегінде шығармаларды жаттап алып, басқаларға күмбірлететін. Басқаша айтқанда, мұндай адамдарды гомеридтер деп атаған.

9. Меркурийдегі кратер Гомердің атымен аталған.

10. 1960 жылдары американдық зерттеушілер «Илиаданың» барлық әндерін компьютер арқылы өткізіп, бұл өлеңнің бір ғана авторы бар екенін көрсетті.

11. Классикалық дәуірдің аяғында қалыптасқан ежелгі грек білім беру жүйесі Гомер шығармашылығын зерттеуге негізделген.

12. Өлеңдерін толық немесе ішінара жаттаған, олардың тақырыптары бойынша жатқа оқу, т.б.. Кейінірек Рим бұл жүйені алды. Мұнда біздің дәуіріміздің 1 ғасырынан бері. е. Гомердің орнына Вергилий келді.

13. Ірі гексаметриялық поэмалар постклассикалық дәуірде ежелгі грек авторының диалектінде, сондай-ақ жарыс түрінде немесе Одиссея мен Илиадаға еліктеп жасалған.

14. Ежелгі Рим әдебиетінде сақталған алғашқы шығарма (үзінді болса да) Одиссеяның аудармасы болды. Оны грек Ливи Андроник жасаған. Ежелгі Рим әдебиетінің негізгі туындысы - Вергилийдің Энейдасы - алғашқы алты кітапта Одиссеяға

еліктеу, ал соңғы алты кітапта - Илиада екенін ескеріңіз.

15. Грек қолжазбалары Соңғы жылдары Византия империясының болуы, содан кейін ол ыдырағаннан кейін Батысқа келді. Ренессанс Гомерді осылайша қайта ашты.

16. Бұл ежелгі грек авторының эпикалық жырлары тамаша, баға жетпес өнер туындылары. Ғасырлар бойы олар өзінің терең мағынасы мен өзектілігін жоғалтпайды. Екі өлеңнің де сюжеті Троя соғысына арналған көп қырлы және кең ауқымды аңыз циклінен алынған. «Одиссея» мен «Илиада» осы циклдің шағын эпизодтарын ғана көрсетеді.

17. Ежелгі гректердің әдет-ғұрыптары, салт-дәстүрлері, өмірінің адамгершілік жақтары, адамгершілігі мен тұрмысы «Илиадада» өте айқын суреттелген.

18. «Одиссея» - «Илиадаға» қарағанда күрделі шығарма. Одан әлі де әдебиет тұрғысынан зерттеліп келе жатқан көптеген белгілерді кездестіреміз. Бұл эпикалық поэма негізінен Троя соғысы аяқталғаннан кейін Одиссейдің Итакаға қайтып оралуын қарастырады.

19. «Одиссея» мен «Илиаданың» өзіне тән белгілері бар, солардың бірі – эпикалық стиль. Әңгіменің тұрақты реңі, асықпаған тиянақтылығы, образдың толық объективтілігі, сюжеттің асықпай дамуы – Гомер жасаған шығармаларға тән белгілер.

20. Гомер ауызша әңгімеші болған, яғни хат сөйлемейтін. Бірақ соған қарамастан оның өлеңдері жоғары шеберлігімен, ақындық техникасымен ерекшеленеді, тұтастықты ашады.

21. Антикалық шығармалардың барлығын дерлік Гомер жасаған поэмалардың әсері ретінде қарастыруға болады. Византиялықтар да оның өмірбаяны мен шығармашылығына қызығушылық танытты. Бұл елде Гомер мұқият зерттелді. Осы уақытқа дейін оның өлеңдерінің ондаған византиялық қолжазбалары табылды. Антикалық шығармалар үшін бұл бұрын-соңды болмаған. Оның үстіне Византия ғалымдары Гомер туралы түсіндірмелер мен школиялар жасап, оның өлеңдерін жинақтап, қайта жазды. Жеті томды архиепископ Евстатийдің оларға берген түсіндірмесі алып жатыр.

22. 19 ғасырдың ортасында ғылымда «Одиссея» мен «Илиада» тарихи емес шығармалар деген пікір басым болды. Алайда оны Генрих Шлиманның 1870-80 жылдары Микенада және Гиссарлик төбесінде жүргізген қазбалары жоққа шығарды. Бұл археологтың сенсациялық жаңалықтары

Микена, Троя және Ахей цитадельдерінің шын мәнінде болғанын дәлелдеді. Неміс ғалымының замандастарын оның Микенада орналасқан 4-ші шатырлы қабірден тапқан олжаларының Гомер жасаған сипаттамаларға сәйкестігі таң қалдырды.

23. Тарихи Гомердің болмағанын дәлелдейтін негізгі дәлелдердің бірі – мұндай көлемді поэтикалық шығармаларды бірде-бір адамның есте сақтау және орындау мүмкіндігі жоқ. Алайда, 20 ғасырдың ортасында Балқандағы фольклоршылар Одиссея көлеміндей эпикалық шығарманы орындаған ертегіні тапты: бұл американдық Альберт Лордтың «Әңгімеші» кітабының оқиғасы.

24. Гомер шығармаларының қысқаша мазмұны Ежелгі Римде өмір сүрген авторлардың көптеген шығармаларына негіз болды. Олардың ішінде

Родосский Аполлоний жазған «Аргонавтиканы», Нон Панополитанскийдің «Дионистің шытырман оқиғалары» және Квинт Смирнаның «Гомерден кейінгі оқиғалар» шығармасын атап өтуге болады.

25. Гомердің сіңірген еңбегін мойындай отырып, Ежелгі Грецияның басқа ақындары ірі эпикалық форма жасаудан бас тартты. Олар Гомер шығармалары ежелгі Греция халқының даналығының қазынасы деп есептеді.

Kerchtt.ru

Жаһанды кезген жолаушы

«Саңырауқұлақтар шартарапқа таралып жатыр. Салдары қандай?»

Энн Приңгл Сан-Францисконың солтүстігіндегі Томалес Бэй мемлекеттік саябағында егістік алқабында саңырауқұлақтарды зерттеп жүргенде, әлемдегі ең қауіпті саңырауқұлақтардың бірі – бозарамқұлақ (*Amanita phalloides*) қаулап өскен алапқа тап болды. «Жаппай зақымданған өлім алқабы еді», – дейді Приңгл.

Бұл 20 жыл бұрын, қазір Уисконсин Мэдисон университетінің микологі Приңгл Берклидегі

Laccaria amethystina. Мына уытты сұлулық өзінің күлгін қаппақшасының астына күшәннің көп мөлшерін жинайды.

Oudemansiella mucida. Олимп тауындағы амшат ағашында өсетін «мұнаралы» фарфор саңырауқұлақтарының биіктігі 2,5-тен 8 сантиметрге дейін жетеді.

Калифорния университетінде зерттеу жасап жүрген кезде болған еді. Мұнда өлімге әкелетін саңырауқұлақтың соншалық көп таралғанына қарамастан, оның төркіні Калифорния жағалауларынан емес деген алыпқашпа сөз тарады. Алты жылдан соң, көптеген ДНҚ секвенирлеуінен кейін, Приңгл қауесетті растады: Солтүстік Америкадағы бозарамқұлақтар арғы тегі еуропалық болуы мүмкін басқыншы түр болып шықты.

Бүгінде бастапқы диапазонынан мыңдаған шақырым қашықтан табылған осы түр саңырауқұлақтарға байланысты улану жағдайларының көпшілігіне жауапты. Оның күшті уыты ағзаға түскен соң, алты сағат ішінде әсер ете бастайды: адамның іші ауырып, жүрегі айнып, құсады. Дер кезінде емдемесе, өлімге әкелетін бауыр жеткіліксіздігіне ұшыратуы мүмкін.

Алайда бозарамқұлақтар адамдарды өлтіру үшін эволюцияланған жоқ. Бұл саңырауқұлақтар микориза саңырауқұлақтарына жатады. Олар топырақта өніп, ағаш тамырларына шырматыла өсетін саңырауқұлақ жіпшелерінің шатасуынан пайда болып, ағаштарға қоректік заттарды сіңіруге көмектеседі. Мұнысы Приңгл секілді ғалымдарды еліктіреді әрі алаңдатады. Олар адамзаттың саңырауқұлақ патшалығы туралы түсінігі таяз әрі біз осы жерасты желілері өзгеріске ұшыраса не болатынын білмейміз дейді.

Кейінгі бір ғасырда біздің әлем бір - бірімен тығыз байланыса түсті. Бозарамқұлақ сияқты саңырауқұлақтар да жер - жаһанға жайыла бастады: кейбірі импортталған өсімдіктерге «мінгессе», кейбірін жүздеген километрге жел айдап апарды. Қазіргі климат өзгерісі осы организмдердің көпшілігіне бір кездері тым суық не құрғақ болған экожүйелерде өркендеуіне мүмкіндік береді. Ал біз мұндай өзгерістерге, болашақтың «тосын сыйына» дайын болмауымыз әбден мүмкін.

Бір жағынан, саңырауқұлақтар – біз енді - енді

аңғарып жатқан жердегі жасырын әлем. Олар өсімдіктер секілді топырақта өседі әрі жеуге жарамды сабақтары болады, бірақ олардың көптеген сипаттамасы толығымен өсімдікке ұқсамайды. Өсімдіктердің жасуша қабырғалары целлюлозадан құралса, саңырауқұлақтардікі жәндіктер мен шаянтәрізділердің экзоқаңқасында болатын хитиннен тұрады. Оның үстіне, саңырауқұлақтар – гетеротрофтар, олар басқа организмдерді жей алады: арнайы фермент бөліп, көбіне ағаш пен өлі өсімдік қалдықтарын ыдыратып, өзіне қайта сіңіреді. Саңырауқұлақтар болмаса, өсімдік қалдықтары мен өлекселер орман табанында үйіліп жатар еді, ал ағаштардың көпшілігіне өмір сүруге қажет қоректік заттарды табу қиынға соғар еді.

Пёрдю университетіндегі саңырауқұлақтар кураторы Раберн Симмонс: «Олар жануарларға сіз ойлағаннан да жақынырақ болуы мүмкін», – дейді.

Бір миллиард жылдан астам уақыт ішінде саңырауқұлақтар белгілі бір ортада, кейде бір ғана басқа түрмен серіктестікте өмір сүру үшін

ерекшеліктері саңырауқұлақтарды бірегей әрі үрейлі бейімделгіш ағза етеді», – дейді Парнелл.

Жаңа жағдайларда бөтен саңырауқұлақтар тез таралып, тіпті айналасындағы жер бедерін өзгерте алады.

Аустралия ұлттық университетінің экологі Бен Шиеле: «Біз биологиялық материалды әлдеқашан бөлініп кеткен құрлықтар арқылы санаулы сағаттар ішінде бүкіл әлемге тасымалдаудамыз. Сөйтіп, Пангея құрлығын қайта құрап алғандаймыз», – дейді.

Өткен күзде Прингл мен оның бір студенті апта бойы Ұлыбритания, Мажарстан, Франция мен Польшаның «алтын жалатылған» ормандарынан жүздеген бозарамқұлақ жинады. Қолға түскен үлгілер ғалымдарға осы саңырауқұлақтардың неге кейбір экожүйелерде гүлдеп, кейбіреуінде тіршілік ете алмайтынын жақсы түсінуге көмектесуі мүмкін.

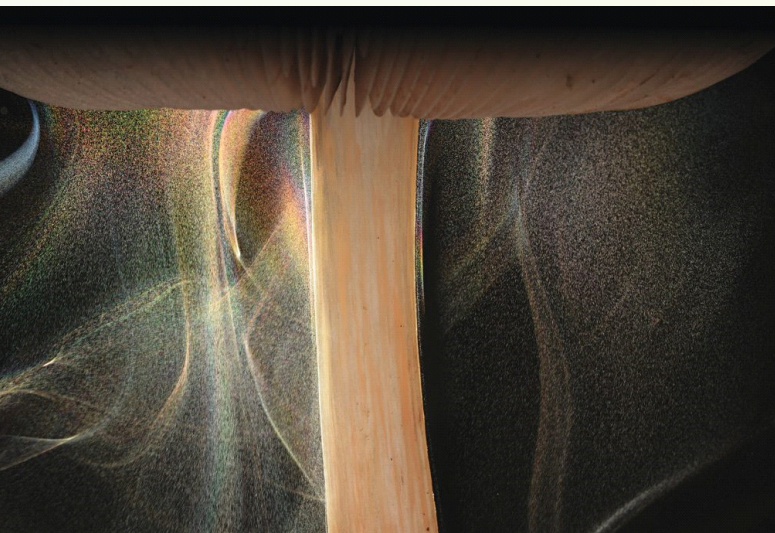
Зерттеушілер саңырауқұлақтардың орман алқабына таралуын тоқтату үшін оларды жоя алатын жыртқышты немесе патогенді іздеп жатыр. Бұл әдіс биобақылау деп аталады. Бірақ Принглдің айтуынша, саңырауқұлақтарды өз ортасында ұстаудың ең тиімді әдістерінің бірі – алдын алу: импорт түрлерді бақылау және оларда саңырауқұлақ бар - жоғын тексеру.

Қоршаған ортадағы саңырауқұлақ ауруларының алдын алмаса, оларды емдеу үлкен қиындық тудыруы мүмкін. Америкалық талшынды қалпына келтіру үшін бірнеше ғалым көпжылдық селекция жобаларында жұмыс істеді, олардың біреуі даулы генетикалық модификацияланған ағашты қамтыды. Бақаларды да хитридтен жазып алуға болады, бірақ басқа ортаға енген саңырауқұлақты түбірімен жою мүмкін емес. Бозарамқұлақтың күшті уытын қалай бөлетіні туралы былтырғы жаңа зерттеу ықтимал антидотқа жол ашты.

Кей стартаптар мен коммерциялық емес ұйымдар саңырауқұлақтарды кәдеге жаратудың амалдарын ұсынуда. Мәселен, Остиндағы (Техас шт.) Funga компаниясы ағаштарға көміртекті көбірек сақтауға көмектесетін жергілікті саңырауқұлақтарды анықтап жатыр. Ал SPUN зерттеу ұйымы қорғауды қажет ететін түрлерді анықтау үшін әлемдік саңырауқұлақтардың картасын жасауда.

Симмонстың айтуынша, биоалуандықтың азаюын болдырмау үшін шұғыл әрекет ету адамзат үшін де, саңырауқұлақтар үшін де өте маңызды. «Біз – мейлі ол биоотын, мейлі ол медициналық мақсаттағы қосылыстар болсын – әйтеуір адамзатқа пайдалы нәрселерді тауып жатырмыз». Ал қорғауға алынған нәрсе бір күні өзіміз қолдан жасап алатын келесі мәселенің шешімі болуы мүмкін.

САРА Гиббенс,
фото: БИАГОРАСТОС ПАПАТСАНИС
National Geographic Qazaqstan

Pluteus cervinus. Келесі ұрпағы мен өсім цикліне жол аша отырып, Олимп тауындағы бұғы саңырауқұлақтың шашылған споралары ауада тербеледі.

дамыған. Бірақ саңырауқұлақ ондаған не мыңдаған шақырымға сапар шексе, осы күрделі қарым - қатынас бұзылып кетуі мүмкін. «Бұл саңырауқұлақ қоздырғыштарының тамаша дауылы», – дейді өсімдік ауруларының таралуын модельдейтін Уоруик университетінің эпидемиологі Стивен Парнелл.

Түрлі репродукциялық стратегиялар саңырауқұлақтың тірі қалуына көмектеседі. Жаңа тіршілік ортасында әртүрлі түрлердің ауадағы споралары араласуы мүмкін немесе саңырауқұлақтар жерасты желілерін құрайтын жіпшелерін біріктіруі мүмкін. Тіпті болмаса, олардың көбі жыныссыз жолмен де көбейе алады.

«Климат пен ландшафт адам сенгісіз жылдамдықпен өзгерген сайын, бұл репродукциялық

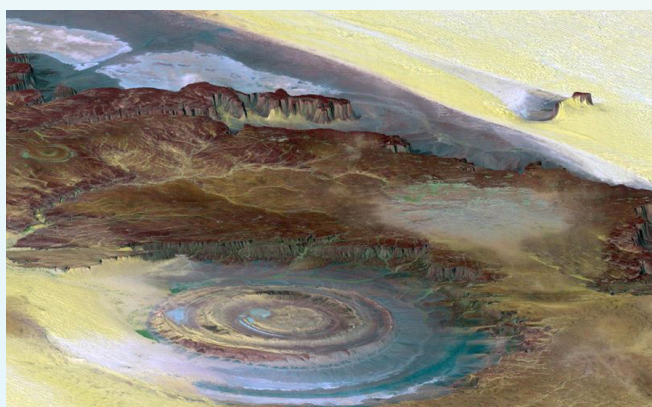
ТАҢҒАЖАЙЫП ТАБИҒАТ ФЕНОМЕНДЕРІ

news.qutty.kz сайты жариялаған «Ерекше табиғи құбылыстар. Таңғажайып табиғат феномендері» атты мәліметтерді оқып шыққан соң, мақалада көрсетілген таңғажайыптардың бірнешеуін оқырманға ұсынып отырмыз.

Біздің әрқайсымыз «табиғи құбылыс» деген сөзді бірнеше рет естідік. Күнделікті өмірде бұл фраза жиі жаңбыр, бұршақ, тұман немесе жанартау атқылауы сияқты белгілі құбылыстарды білдіреді. Бірақ бүгін біз қарапайым және бұрыннан таныс нәрселерге назар аудармаймыз, бүгін біз сізге қоршаған әлемде сирек кездесетін 8 таңғажайып табиғи құбылыс туралы айтып береміз.

РИШАТ

Бұл ерекше геологиялық құбылыс Батыс Сахарада орналасқан және пішіні бойынша көзге

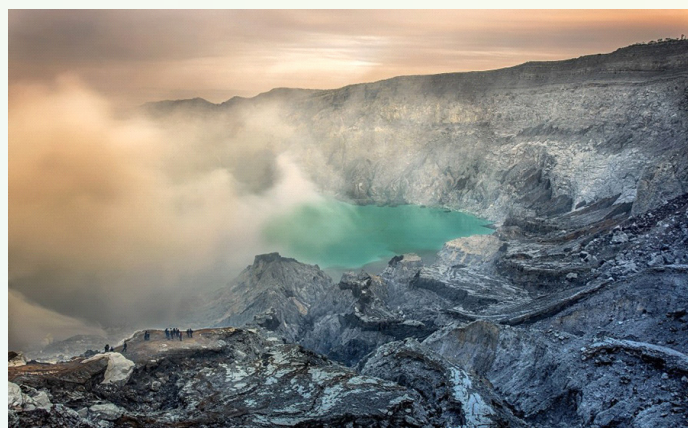

ұқсайды. Көтеріліп келе жатқан магма мен жер қыртысының эрозиясының әсерінен сақиналар біртіндеп бетінде пайда болды, ал шеңберлер минералды құрамы жағынан бір-бірінен айтарлықтай ерекшеленеді.

КАВА ИДЖЕН

Индонезиядағы Кава Иджен жанартауында керемет табиғи көріністі - көгілдір сәулелі лаваны байқауға болады. Бұл құбылыс тек қана әдемі емес, сонымен бірге қауіпті.

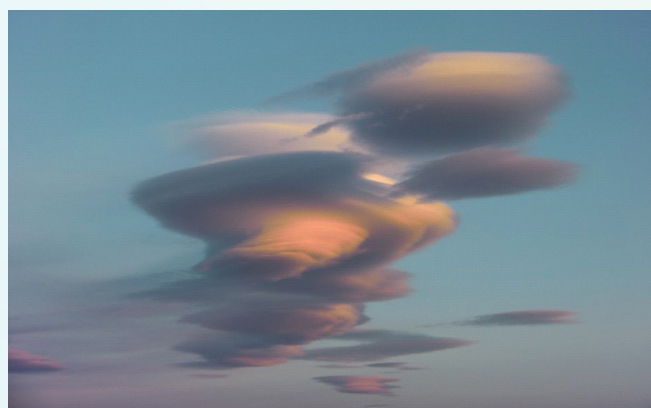
Жақын жерде болған кезде бетіңізге қорғаныс маскасын кию керек, өйткені, биіктігі 5 метрге дейінгі жарқырау улы күкіртсутектің күйу процесімен байланысты. Туристерге мұнда ұзақ ұзақ уақыт өткізуге кеңес берілмейді, себебі,

жанартау кратеріндегі көл де улы және күкірт қышқылынан тұрады.

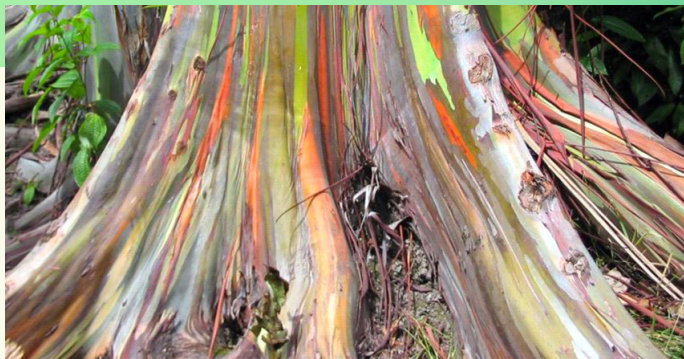
ЛЕНТУЛЯРЛЫ БҰЛТТАР

Бақылаушылар аспанда ұшып жүрген дәл осы нысанды БҰН деп ойлап, қателесіп жатады. Бұлттың формасы әйгілі ұшатын табаққа ұқсайды. Күдік тұмау үшін, белгілі бір толқындар мен ауа қабаттары бұлттарға сопақша пішін беретінін

атап өткен жөн.

Таңқаларлығы, бұл сопақша бұлттар, тіпті, күшті желдің әсерінен де қозғалмайды. Бұл су буының үнемі конденсациялануына байланысты. Бұлттар аспанға 2-15 км биіктікте жабысып тұрған сияқты және бұл атмосфералық фронттың жақындағанының белгісі.

ТҮРЛІ-ТҮСТІ ЭВКАЛИПТ

Өсімдіктің дiңгегi мен бұтақтары әртүрлi түстермен боялған. Мұның бәрі жыл мезгiлiне, ағаштың жасына және жуандығына байланысты.

Алдымен қабығы жасыл түсті болады, бiрақ уақыт өте келе ол күлгiн, қызғылт сары немесе қою қызыл түске боялады. Қабық жасы ұлғайған кезде, оның қоңыр фрагменттері шыға бастайды. Жас және кәрі қабықтың ауысуы арқасында таңқаларлық үлгi пайда болады.

ҮЛКЕН КӨК ОЙЫҚ

Белизге жақын жерде, Атлант мұхитының көгiлдiр бетiнiң ортасында қара көк түсті шеңбердi көре аласыз. Бұл ойықтың тереңдiгi 100 метрден асады және сүңгуiрлердiң сүйiктi орны.

Судың ашық және қою түстерi бөлiп тұрғандай, сол үлкен көк ойықты дәл сондай дөңгелек арал қоршап тұр. Қиял-ғажайып табиғат көрiнiсi!

КАТАТУМБО НАЙЗАҒАЙЫ

Күн күркіреуi мен найзағай Жер бетiнде жиi бола бермейдi. Бiрақ жылына бiр шаршы шақырымға орташа есеппен 200-300 найзағай түсетiн жер бар.

Венесуэладағы Кататумбо өзенi Маракайбо көлiне құяды. Анд бөлiгiнен келетiн күштi ауа

ағындары бұл бөлiмге түсiп, электр разрядтарын тудырады. Бұл табиғи құбылыс көптеген километрлерде айқын көрiнедi және ұзақ уақыттан берi табиғи маяк ретiнде пайдаланылып келедi. Кататумбо найзағайы, сонымен қатар, озонның ең қуатты генераторы болып табылады және жақында ЮНЕСКО-ның қорғауына алынуы мүмкiн.

БРАЙНИКЛ

Аздап тұздалған мұзды су мен тұзды мұхит суының қоспасы брайникл тудырады. Мұздық төмен түсiп, түбiнде өсе алады.

Бұл сталактит түрiне ұқсас құбылыс, тек су астында. Әрине, брайникл тек полюстердiң

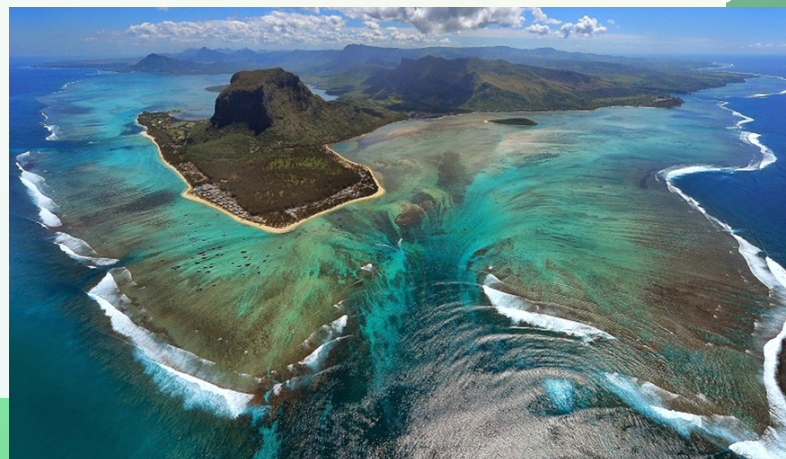

жанындағы суық суларда кездеседi. Олар тiрi мұз сияқты, өз жолындағының барлығын өлтiредi. Ол су жұлдыздарына, балықтарға және балдырларға тигенде, оларды дереу қатырып тастайды. Мiне, осындай "қауiптi" сұлулық.

СУАСТЫ САРҚЫРАМАСЫ

Үндi мұхитында орналасқан Маврикий аралы өзiнiң сұлулығымен таң қалдырады. Одан алыс емес жерден жұмбақ және сiздi толықтай баурап алатын құбылысты - су астындағы сарқыраманы көре аласыз. Әрине, су астындағы су болуы мүмкiн емес, бiрақ мұндай елес ерекше назар аударуға тұрарлық.

news.qutty.kz

Тұрсынхан Әбдірахманова

КӨРШІ ХАҚЫ

Ең алдымен айтайын көршілікті,
Қазақта мол көршіге кеңшілікті.
Аяқ-табақ арада жүгіріспей,
Кіржиісу дегенді ерсі ұғыпты.
«Ол дүниеде көрші үшін жауап та бар,
Татулыққа «иман» бар, сауап та бар».
«Көршісіне құдайы» кешірім көп,
Іс керіссіз, кейіссіз аяқталар.
Ерулікке мал сойып шақырады,
Соғымынан сыбаға татырады.
Дәмді асынан қалмайды ауыз тимей,
Көршіге деп іркіп қап отырады.
«Көрші хақы өйткені – тәңір хақы»,
Қалт етпейді бар қазақ бұған мақұл.
«Көрші отырып не керек», – десең болды,
Сұралмайды көршіде кеткен ақы.
Куә етіп шындыққа тәңір атын,
Дар алдында тұрса да табынатын,
Табарсыз ба халқымнан өткен дарқан,
Тең тұтыпты тәңірімен көрші хақын.

Қажытай Ілиясұлы

КӨРШІЛЕР МЕЙРАМЫ

Екі Ержан, қос Ғалия, екі Гүлжан,
Көрші екенбіз ең кемі жеті жылдан.
Ата салтын сақтаған сабаздарға,
Бұрылып, келе алмайды беті жылмаң.
Бір Бақыт, бір Нағым мен бір Кәдірбек,
Қонаққа қолқалайды «қырға жүр!» деп.
Сергітіп, сыйластықпен салқындатып,
Көріктей бірін-бірі тұрған үрлеп!..
Құрбан айт, Ораза айтта, Наурызда,
Ағайын құжынайды-ау, жанымызда!..
Ірікпей, қолдағыны төгіп-шашып,
Дән риза боламыз барымызға!
Шарықтап, мұндайда бір қыр асайын!..
Бақытқа бақыт қосар түбі осы айың.
Оқытсаң, құраныңды, қол қусырып,
Жасай бер шелпегіңді жұма сайын!..

Дереккөзі: Sharar.com
Сурет: «EQ»

КӨРШІДЕ КӨРШІДЕН ТӘЛІМ АЛАДЫ

- *Ақылды көрші - төрің,
Ақымақ көрші - көрің.
- *Жақсы көрші - саяң,
Жаман көрші - шаян.
- *Қадірінді білгің келсе,
Көршіңнен қарыз сұра.
- *Жақсы көрші тапқаның –
Мол олжаға батқаның.

- *Сапарға шықпас бұрын серігіңді сайла,
Үй салмас бұрын көршіңді ойла.
- *Отты қузаған өшірер,
Көршіні қузаған көшірер.
- *Жаман көрші көңіліңді қалдырар,
Жақсы көрші жұлдызыңды жандырар.
- *Жаман көрші асыңды бағалар,
Жақсы көрші басыңды бағалар.

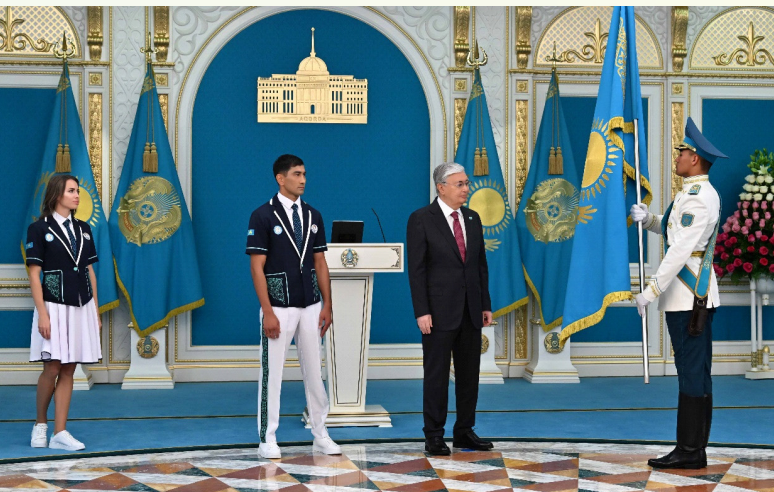
@farabishakirti.kz
@farabishakirti.kz
@farabishakirti.kz

Farabi shakirti

МЕКТЕП МҰҒАЛІМДЕРІНЕ, ОҚУШЫЛАРҒА, ОРТА ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫ
ОҚЫТУШЫЛАРЫ МЕН БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫНА, САЛА МАМАНДАРЫНА, АРДАГЕРЛЕРГЕ,
АТА-АНАҒА АРНАЛҒАН РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ТАНЫМДЫҚ ЖУРНАЛ

Президент вручил Государственный флаг членам сборной команды Казахстана, участвующим в XXXIII летних Олимпийских играх

На встрече со спортсменами национальной сборной Касым-Жомарт Токаев отметил, что игры в Париже – это долгожданное событие, к которому будет приковано внимание всего мира. По его словам, на этот турнир, где за первенство будут состязаться лучшие из лучших, отправляются наши сильнейшие юноши и девушки. Как подчеркнул Президент, защита чести страны – ответственная и почетная обязанность.

—Мы возлагаем на вас большие надежды и будем всем народом болеть за вас. Отечественная спортивная школа всегда пользовалась высоким авторитетом. Наши спортсмены непременно возвращались на Родину с наградами. Уверен, вы с честью продолжите этот славный путь, а ваши достижения станут победой всего Казахстана. Взмывающее в высоту небесно-голубое знамя, несомненно, поднимает дух всего нашего народа, – сказал Глава государства.

Как отметил Президент, для наших спортсменов создаются все необходимые условия.

— В городах и селах возводятся спортивные площадки. Только в прошлом году было открыто около 70 спортивных центров. В этом году будет возведено еще около 200 объектов. Как вы знаете, в структуре Национального олимпийского комитета произошли изменения. Создан Штаб по подготовке к Олимпийским играм. В страну приглашены опытные специалисты, среди которых и известный спортсмен Геннадий Головкин. Результат будет только тогда, когда каждый станет настоящим мастером своего дела. Наш народ с особым уважением относится к

спортсменам, – подчеркнул Касым-Жомарт Токаев.

Глава государства обратил внимание на то, что заслуги наших соотечественников, оставивших неизгладимый след в истории спорта, удостоиваются самой высокой оценки.

— Ярким подтверждением этому служит то, что имена Балуана Шолака, Кажымукана Мунайтпасова, Жаксылыка Ушкempiрова, Александра Винокурова, Бекзата Саттарханова, Ольги Рыпаковой присвоены лучшим спортивным объектам. Не сомневаюсь, что и вы сможете достичь высочайших достижений. Подростающее поколение равняется на вас. Это большая честь, – сказал Президент Казахстана.

Как было отмечено в выступлении, наша страна неизменно привержена политике мира и сотрудничества.

—На прошлой неделе в Астане успешно прошел саммит ШОС. Главной целью этого представительного мероприятия было укрепление диалога, дружбы и доверия между странами и народами. И такие приоритеты разделяет весь спортивный мир, поскольку, по сути, любое спортивное состязание – это прежде всего проявление солидарности, высоких устремлений и единства людей. Ценности, которые несут Олимпийские игры, выходят далеко за рамки просто спортивных достижений. Олимпийские игры выступают ярким олицетворением равенства, взаимного уважения и честной конкуренции как отдельных спортсменов, так и целых государств, – заявил Касым-Жомарт Токаев.

Президент подчеркнул, что на спортсменов возлагается ответственная миссия достойно представить нашу страну, и пожелал им успехов.

— Все вы приложили невероятные усилия, чтобы завоевать путевки на эту Олимпиаду. Убеден, вы покажете свою лучшую форму и добьетесь хороших результатов. Вас будет поддерживать весь Казахстан. Конечно, стать чемпионом непросто. Народная мудрость гласит: «Тот, кто хранит честь, достигнет любой цели». Уверен, вы вернетесь победителями, – сказал Глава государства.

Государственный флаг Республики Казахстан Касым-Жомарт Токаев вручил капитану национальной сборной Асланбеку Шымбергенову.

Основная часть сборной Казахстана приняла участие во встрече в режиме видеосвязи из Олимпийского центра «Акбулак» в Алматинской области, где спортсмены проводят завершающие тренировочные сборы перед играми в Париже.

С ответным словом к Президенту обратились чемпион мира по боксу Асланбек Шымбергенов, победитель Азиатских игр по легкой атлетике Ольга Сафронова и призер Олимпийских игр по дзюдо Елдос Сметов.

Особенности преподавания математики в школе

«Математика - это ключ и дверь ко всем наукам».

Галилео Галилей

Я преподаю математику в школе имени М.Хамраева. Этот предмет мне очень нравился, когда я училась в школе. Вот почему я изучала математику самостоятельно и много ее особенности. И выбрала профессию учитель, я теперь учитель по математике. Окончила КазНУ имени аль-Фараби по специальности биология (бакалавриат), магистратуру. Потом окончила Казахский Национальный Женский Педагогический Университет по специальности математика. Этот предмет очень сложный, поэтому не всем ученикам в классе нравится. Поэтому, я работаю с каждым учеником индивидуально и учу сложным математическим формулам и задачам на их основе, связывая их с жизнью. Математика была с человечеством с момента его зарождения. Люди до нашего времени использовали математику в своей жизни. Прежде чем начать урок для учащихся, я останавливаюсь на истории математики в каждый период в зависимости от темы урока, приведу современные примеры, а также на ее особенностях в XXI веке.

Успех учеников, которых я обучаю в школе, – это результат работы учителя. В своей работе я применяю модель учебного занятия в режиме проектного обучения, используя технологию исследовательского проекта. Все, что я познаю, я знаю, для чего это мне надо и где и как я могу эти знания применить, – вот основной тезис современного понимания метода проектов. В процессе работы над учебными проектами у школьников зарождаются основы системного мышления; формируются навыки выдвижения гипотез, формулирования проблем, поиск аргументов; развиваются творческие способности, воображение, фантазия; воспитывается целеустремленность и организованность, расчетливость и предприимчивость, способность ориентироваться в ситуации неопределенности.

Темы современных проектов моих учеников:

место занял ученик 9 класса Низамдунов Муслим; В 2015-2016 гг. в конкурсе научных проектов Дарын по биологии на районном этапе 1 место, на областном 2 место заняли ученицы 9 класса Кадилова Гулназ и Омарова Гулзара; В 2016-2017 гг. в конкурсе научных проектов МАН по математике на районном этапе занял 3 место ученик 10 класса Низамдунов Муслим; В 2016-2017 гг. в конкурсе научных проектов МАН по биологии на районном этапе 1 место, на областном 3 место заняли ученицы 10 класса Кадилова Гулназ и Омарова Гулзара.

В 2017-2018 гг. в конкурсе научных проектов МАН по биологии на районном этапе 1 место, на областном 3 место заняли ученицы 11 класса Кадилова Гулназ и Омарова Гулзара; Алматы қаласында 2020 жылы өткізілген «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында және Әбу Насыр әл-Фарабидің 1150 жылдығына арналған «Жас әл-Фараби» мектеп оқушыларының ғылыми-зерттеу жұмыстарының VII Республикалық конференциясында Ахметова Нармина III дәрежелі диплом, Давлетжанов Дильяр, I дәрежелі дипломмен марапатталды. 2020 жылы Талдықорған қаласында оқушылар арасында ұйымдастырылған XVII республикалық «Зерде» зерттеу жұмыстары мен шығармашылық жобалар конкурсының аудандық кезеңінің жүлдегері математика секциясы 7 сынып оқушысы Ахметова Нармина, 2020 жылы Талдықорған қаласында өткен XVII республикалық «Зерде» зерттеу жұмыстары мен шығармашылық жобалар конкурсының облыстық кезеңінің математика секциясы бойынша 7 сынып оқушысы Ахметова Нармина жүлдегер атанып, II дәрежелі дипломға ие болды. 2021 году на районном этапе конкурса научных проектов «Дарын» заняла 2 место ученица 8 класса Ахметова Нармина.

МАМЕТЬЯРОВА Зарина Савутовна,
Учитель математики СШ имени М.Хамраева
с детским мини-центром
Уйгурского района, Алматинской области

Литература:

Азарова Л.Н., Оленева Н.А., Основные подходы к пониманию сущности понятий «Проектная деятельность», «Метод учебных проектов», «Учебный проект»

Бухтиярова И.Н. Метод проектов и индивидуальные программы в продуктивном обучении. // Школьные технологии. 2001. №2. С.108-115

«Способы решения квадратных уравнений» Низамдунов Муслим; «Рациональные способы прививки яблонь в условиях Алматинской области» Кадилова Гулназ и Омарова Гулзара; «Авторские задачи для развития функциональной грамотности» Давлетжанов Дильяр и Ахметова Нармина.

Был получен следующий результат работ на различных конкурсах проектов:

В 2015-2016 гг. в конкурсе научных проектов Дарын по математике на районном этапе 1 место, на областном этапе 2

Инженеры из MIT работают над умным роботом-упаковщиком для супермаркетов

Исследователи из Массачусетского технологического института намерены создать новую роботизированную систему упаковки продуктов, которую можно будет применять в любых продуктовых магазинах. Прототип системы уже сейчас умеет упаковывать продукты питания самых разных размеров и форм.

Ученые делают акцент не только на скорости и эффективности работы, но и хотят добиться того, чтобы деликатные продукты упаковывались без повреждений. Для этого используются различные датчики и мягкие роботизированные захваты. При упаковывании приоритет отдается твердым предметам, а мягкие помещаются в контейнеры, где им не грозит повреждение.

Идея кажется весьма интересной, но готовая коммерческая система, скорее всего, появится в

супермаркетах не скоро. Проект находится на одной из ранних стадий, и до внедрения предстоит проделать огромную работу. Потребуется поднять скорость упаковывания и повысить точность распознавания продуктов. Некоторые сомнения есть в отношении надежности – появление еще одного автомата в дополнение к кассам самообслуживания может только замедлить трафик в магазинах.

Александр Козырев
Techcult.ru

Китай установил 10 мировых рекордов при строительстве транспортной линии Шэньчжэнь-Чжуншань

В Китае состоялось открытие сети туннелей и мостов, которая связала города Шэньчжэнь и Чжуншань, расположенные на берегах устья Жемчужной реки. Это один из самых густонаселенных регионов в мире с очень сложной логистикой из-за обширного водного пространства. Строительство уникальной транспортной системы заняло семь лет, она состоит из двух искусственных островов, между которыми проложен подводный туннель. Острова соединяются с сушей мостами, общая протяженность пути между городами составляет 24 км.

Китайские СМИ сообщают, что в ходе реализации этого проекта страна установила 10 мировых рекордов:

*Самый длинный пролет морского подвешного моста со стальными коробчатыми балками - 1666 м;

*Самый высокий пролет - 91 м;

*Самый высокий навигационный просвет у морского моста;

*Самый большой анкер морского подвешного моста - 344 тыс. куб. м бетона;

*Наибольшая скорость при ветровых испытаниях - 83,7 м/с;

*Самая большая площадь настила с асфальтовым покрытием - 378 800 кв.м.;

*Длиннейший туннель из погружных труб - 5035 м;

*Широчайший туннель из погружных труб - 55,6 м;

*Крупнейшая однообъемная отливка погружной трубы со стальной оболочкой из самоуплотняющегося бетона - 29 тыс. куб. м;

*Наиболее широкий многократно складываемый водяной затвор М-образной формы - 3 м;

Вдоль всего восьмиполосного шоссе в области туннеля постоянно перемещаются роботы, которые следят за ситуацией на дороге и состоянием систем безопасности. Они могут быстро прибыть к месту происшествия и транслировать инструкции из центра управления. Динамическая подсветка на стенах является источником информации, она предупреждает об опасностях и служит указателем при эвакуации людей из туннеля.

Александр Мартыненко,
Techcult.ru

Фото: Дзен

Опасна ли микроволновка - ответ специалиста

Чем опасна микроволновка? Реально ли ее излучение вредит здоровью? Эти вопросы все чаще стали задавать пользователи этого прибора, без которого многие уже не представляют свой быт. Как ответили на эти вопросы специалисты, рассказывает Tengri Life со ссылкой на "Доктор Питер". Вопросы адресовали патфизиологу Елене Парецкой.

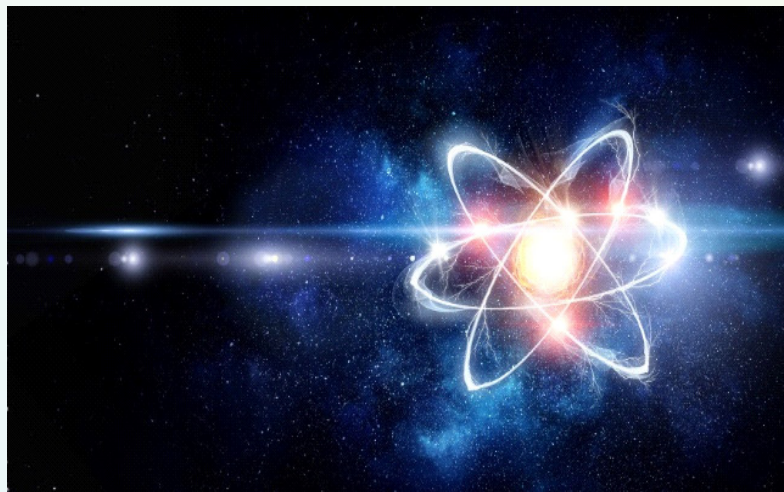
"Одна из ключевых особенностей работы микроволновки, которая может реально навредить, - неравномерность нагрева продуктов, из-за чего можно получить ожоги полости рта и губ, если предварительно не проверить температуру. Что касается непосредственно микроволн, хотя и есть отдельные подтверждения, что они могут изменять структуру молекул живых организмов, но для этого нужно буквально сидеть внутри печки или крепко и долго обнимать ее снаружи", - объясняет патфизиолог.

По правилам безопасности, чтобы прибор не навредил, стоит отойти от него во время работы на 30-50 сантиметров и дальше, советуют специалисты.

Tengri news

Самые точные атомные часы в мире создали ученые

Ученые из Национального института стандартов и технологий (NIST) и Университета Колорадо в Боулдере (США) разработали наиболее точные атомные часы в мире. Они позволят обеспечить более точную навигацию в космосе и обнаружить эффекты, предсказанные общей теорией относительности, в микроскопическом масштабе.

Shutterstock/FOTODOM

В обычных атомных часах используются атомы цезия, охлажденные почти до абсолютного нуля. Измеряя резонансную частоту этих атомов, можно отследить их ритм. Самые совершенные атомные часы отстают не более чем на секунду за 300 миллионов лет.

Но авторы новой разработки нашли способ еще больше повысить точность часов. Они применили «паутину света», или оптическую решетку, способную улавливать и измерять десятки тысяч атомов. Такая решетка удерживает 40 000 атомов стронция при температуре всего на долю градуса выше абсолютного нуля.

Ученые пояснили, что чем больше атомов измеряется, тем больше данных имеется у часов для точного измерения секунды. Такие часы будут отставать на одну секунду в 40 млрд лет.

Новая разработка может позволить ученым наблюдать эффекты общей теории относительности в микроскопическом масштабе. Исследователи смогут отклонить стрелки часов на такое незначительное расстояние, чтобы заметить малейшее изменение хода времени под воздействием силы тяжести.

Атомные часы важны и для космических путешествий. По мере того, как люди будут осваивать все новые объекты Солнечной системы, приборам придется определять время на огромных расстояниях. Даже незначительные ошибки смогут привести к критическим погрешностям в навигации, сообщает *Physical Review Letters*.

«Если мы хотим посадить космический аппарат на Марс с высокой точностью, нам понадобятся часы, которые будут на порядок точнее, чем те, что мы имеем сегодня», – отметили ученые.

Ранее сообщалось, что новый тип атомных часов создали в США. Они основаны на колеблющихся молекулах йода.

Mir24tv

Кумыс с экстрактом тыквы и ультразвуковая трость: какие изобретения патентуют в Казахстане

Речь идёт не о патентах на классические технологии или продукты, а на новые технологии и составы, подчеркнули в Минюсте.

Какие изобретения патентуют в Казахстане, рассказал представитель Министерства юстиции РК Талгат Уали на брифинге. Он отметил, что за последние три года в Казахстане зарегистрировали 1954 изобретения, из них в 2024 году – 226.

Среди запатентованных изобретений, полезных моделях, имеющих отношение к национальным достояниям, отмечают выданные патенты на изготовление: инструментов и устройств: домбра, кобыз, жетиген, шанкобыз, бесик, юрта;

напитков: кумыс, шубат, саумал, коже, чай с тары, айран;

продуктов питания: курт, иримшик, творог, жент, талкан.

"Патентуются не классические способы, технологии получения или сами продукты, а новые технологии и составы. Например, курт с ягодами и кумыс с экстрактом тыквы. Касательно устройств, к примеру, была запатентована юрта с солнечными батареями", – отметили в Минюсте.

Среди последних зарегистрированных изобретений отмечают казахстанскую технологию получения клеточных моделей из стволовых клеток синовиальной оболочки человека для регенерации хрящевой ткани. Эта разработка является результатом многолетней работы группы учёных Национального центра биотехнологии.

"Стволовые клетки способны модулировать иммунный ответ и активно участвовать в регенерации повреждённых органов и тканей. Изобретение называется "Способ получения 3D-сфероидов из мезенхимальных стволовых клеток синовиальной оболочки человека для регенерации хрящевой ткани", – рассказал Талгат Уали. Также он отметил изобретение казахстанца Жаната Кадырова "Ультразвуковая трость для инвалида по зрению", которое зарегистрировали в 2024 году. Оно относится к устройствам для инвалидов по зрению, призванных обеспечить безопасную ориентацию в окружающем пространстве.

"Ежегодно казахстанские учёные и изобретатели регистрируют свои интересные и актуальные технические решения из различных областей науки. Например, запатентован робот с искусственным интеллектом для уничтожения сорняков. Он распознаёт вид растения и сорняков, определяет места их расположения. Применяя продольные и поперечные ножи, управляемые искусственным интеллектом, все сорняки уничтожаются, срезом их корней", – добавил Талгат Уали.

Informburo.kz

Фото: maltabu.kz

TOP 7 INTERESTING FACTS ABOUT THE OCEANS OF THE EARTH

1. The ocean covers 71% of the Earth's surface.

It also holds about 96.5% of all Earth's water – that's a volume of 320 million cubic miles! The globe illustration shows blue spheres representing relative amounts of Earth's water in comparison to the size of the Earth. Are you surprised that these water spheres look so small? Water is never sitting still. Thanks to the water cycle, our planet's water supply is constantly

moving from one place to another and from one form to another.

2. 37 out of 50 critical minerals can be found in the ocean!

A critical mineral is a non-fuel mineral or mineral material that is 1) essential to the economic or national security of the U.S., and 2) has a supply chain vulnerable to disruption. "Critical minerals play a significant role in our national security, economy, renewable energy development, and infrastructure," says Tanya Trujillo, Assistant Secretary of the Interior for Water and Science.

"USGS data collection and analysis scans the horizon for emerging issues in crucial supply chains, and every three years identifies the nation's current vulnerabilities to potential disruptions." Some of the minerals found in the ocean include antimony, cobalt, lithium, manganese, and titanium.

3. The ocean influences and regulates Earth's climate, acting like the planet's 'heart.'

Ocean currents circulate vital heat and moisture around the globe, similar to the human circulatory system. Physical oceanic processes like the El Niño-Southern Oscillation (ENSO) in the Pacific Ocean basin and the Gulf Stream current in the Atlantic can influence climate worldwide. Just like our hearts must be monitored and cared for to ensure long-term health, USGS studies our oceans to better understand these processes and how they influence our climate. This knowledge is critical for monitoring and predicting how our ocean-climate system is shifting, affecting both people and ecosystems in our changing world.

4. There is enough salt in the ocean to cover the whole surface of the Earth.

If the salt in the ocean could be removed and spread evenly over the Earth's land surface, it would form a layer more than 500 feet (166 meters) thick, about the height of a 40-story office building. Why is the ocean salty? This salt mostly comes from rocks on land, and is transported by rainwater runoff and riverine inputs to the sea. It can also be thrust into the ocean from hydrothermal vents on the seafloor.

5. Less than 10% of the world’s ocean, and less than 50% of U.S. waters, have been mapped.

That’s not very much coverage — and there’s a lot to explore there! Humans know more about the physical and chemical properties of outer space than about planet Earth’s deep ocean regions. The bottom of the ocean is anything but flat. In fact, it’s full of features like ridges, trenches, plateaus, and canyons. USGS maps bathymetry — the shape of the ocean floor — to better understand the resources and hazards that can be found there.

6. The ocean floor is moving!

The ocean floor is composed mostly of basalt

and other igneous rocks, forming what’s known as oceanic crust. As tectonic plates spread apart, molten magma rises up into the ocean floor, forming a mid-ocean ridge, which is part of the active tectonic processes that are shaping our planet. At these geologically active sites, hydrothermal fluids vent hot mineralogic material into the ocean water. This activity forms deep sea mineral deposits and supports chemosynthetic life forms and related ecosystems. In these areas, important discoveries about our planet and the life forms that live in these remote areas are still being made.

7. The number of species that live in the ocean is unknown.

Eukaryotes are the plants, animals, and fungi found on Earth. Some studies estimate that there are about ~ 8.7 million eukaryotic species globally, of which ~ 2.2 million are marine, meaning about a quarter of all eukaryotic life lives in the ocean! What we do know is that our ocean is home to a wealth of biodiversity and every organism plays a critical role in the structure and function of this expansive marine environment. USGS science helps inform the management and conservation of marine biodiversity and habitats, from the coastlines down to the deepest trenches.

www.usgs.gov; MTC Navel;
The Ocean Foundation

**«Бүйратау» мемлекеттік ұлттық
табиғи паркі
Ақмола мен Қарағанды облыстарының
аумағында орналасқан.**

